

บรรณานุกรม

1. เอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

1.1 เอกสารภาษาไทย

- จดหมายแห่งชาติ, กอง. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค. 49/2 พระราชกุมารและนักเรียน
สามัญที่ส่งออกไปเล่าเรียนเมืองต่างประเทศ (5 พ.ค. ร.ศ. 105.
- 18 พ.ค. ร.ศ. 127.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 5 บ. 14/1 เจ้านายและข้าราชการกราบบังคม
ทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน (8 ม.ค. ร.
ร.ศ. 103.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 5 บ. 14/4 พระราชดำรัสตอบความเห็นของผู้
ที่จะให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง จ.ศ. 1247 (พ.ค. 104.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 5 รล. 5/5 ประกาศตั้งตำแหน่งเสนาบดี 12
กระทรวง (1 เม.ย. ร.ศ. 111.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 6 บ. 4.3/2 เจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยเสด็จเข้าทรง
เรียนวิชาทหารบก ณ โรงเรียนนายร้อยที่วูลดิธ (21 พ.ย. 2453 -
1 ก.พ. 2454ข)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 6 บ. 4.3/12 เจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยธรรมราชา
มีพระราชประสงค์จะเข้าเรียนวิชาทหารในฝรั่งเศส (14 ก.ค. 2464.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 ค. 14/3 ฐานะการเงินแผ่นดินและเงินสเตอร์
ลิงค์ กับเรื่องลดราคาเงินบาท พ.ศ. 2474 (เกี่ยวกับต่างประเทศ)
15 ต.ค. - 3 เม.ย. 2474.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 ค. 15/5 อนุกรรมการเสนาบดีสภาพิจารณางบ
ประมาณแผ่นดินและกรรมการพิจารณาการภาษีอากร (1 ก.ค. 2473 -

- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รด. 6/12 เปิดที่ประชุมกรรมการองคมนตรี และเรื่องตั้งสถานายก อุปนายก และเลขาธิการ (3 ธ.ค. 2470 - 8 เม.ย. 2474.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รด. 6/13 ข้อบังคับสภากรรมการองคมนตรี (8 ธ.ค. 2470 - 15 มิ.ย. 2472.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รด. 6/16 หนังสือพิมพ์คัดเกี่ยวกับเรื่ององคมนตรี (2 เม.ย. - 4 มิ.ย. 2471.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รด. 6/18 รายงานการประชุมกรรมการองคมนตรี (1 มิ.ย. 2471 - 99 เม.ย. 2474.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รด. 6/19 กรรมการองคมนตรี ปรีक्षाเรื่องพระราชบัญญัติที่ดิน ภาษีเรือ โรงงาน และลักษณะเหตุเกิดอาชญากรรม (12 มิ.ย. 2471 - 21 เม.ย. 2474.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รด. 6/22 กรรมการองคมนตรี ปรีक्षाเรื่องประมวลแพ่ง (31 ม.ค. 2472 - 13 ส.ค. 2473.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รด. 6/25 ให้กรรมการองคมนตรีตรวจความเห็นด้วยเรื่องราชการต่าง ๆ (31 ธ.ค. 2474.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รด. 7/1 ตั้งอภิรัฐมนตรี (28 พ.ย. 2468 - 21 ต.ค. 2474.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รด. 7/2 เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี แสดงความคิดเห็นเรื่องให้จัดตั้งสภารัฐมนตรี (18 - 22 ก.ค. 2469.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รด. 10,1/7 นายปรีดี พนมยงค์ (29 มี.ค. 2469 - 4 เม.ย. 2470.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รด. 10.3/1 รายงานการเล่าเรียนนักเรียนนอก (22 พ.ค. 2469 - 4 มี.ค. 2474.)

9 เม.ย. 2475.)

- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 ค. 15.3/1 ฐานะแห่งการเงินและคัตตอนงม
ประมาณเข้าสู่คุณภาพ (8 ม.ค. 24๓8 - 8 เม.ย. 2469.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 บ. 3.1/20 ข่าวลือว่าจะมีผู้ทำร้ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในงานฉลองพระนครครบ 150 ปี (30 มี.ค. 2474 - 2 เม.ย. 2475.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 ม. 7.5/1 . การจัดการประชานิมาล (เทศบาล)
(12 ส.ค. 2469 - 11 ก.ย. 2471.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 ม. 7.5/2 พระราชบัญญัติเทศบาล (16 เม.ย. 2472 - มี.ย. 2475.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 ม. 26.4/142 การปกครองโดยลักษณะเทศบาลซึ่งอธิบดีกรมสาธารณสุขทรงแสดงในที่ประชุมเทศา พ.ศ. 2472 (19 -228 พ.ย. 2473.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รล. 6/2 ตั้งองคมนตรี (2 ธง 5. 2468 - 28 มี.ค. 2474.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รล. 6/3 พระราชบัญญัติองคมนตรี (27 ก.ค. - 8 มี.ย. 2470.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รล. 6/4 พระราชบัญญัติองคมนตรี (11 เม.ย. - 15 ส.ค. 2472.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รล. 6/6 ตั้งกรรมการองคมนตรี (30 ส.ค. - 8 เม.ย. 2474.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รล. 6/9 การประชุม องคมนตรี (30 พ.ย. 2470 - 7 พ.ค. 2471.)

- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รด. 19.2/10 หนังสือพิมพ์สยามรัฐ (10 ก.ค. - 1 ส.ค. 2470.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 รด. 99/28 พิมพ์หนังสือแจกในงานพระราชกุศล (16 ส.ค. - 11 พ.ย. 2470.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 สบ. 2.42/67 ปรีกษาร่างพระราชบัญญัติองค์มนตรี (13 เม.ย. - 19 ส.ค. 2470.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 สบ. 2.42/317 ร่างพระราชบัญญัติเทศบาล
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 สบ. 2.47/1 อภิรัฐมนตรี (เม.ย. 2469 - เม.ย. 2471.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 สบ. 2.47/32 บันทึกการปกครอง (23 ก.ค. - 1 ส.ค. 2469.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 สบ. 2.47/66 จัดการสุขาภิบาลตำบลหัวเมือง (ความเห็นของเซอร์เอ็ดเวิร์ด กุก) (13 ต.ค. - 14 พ.ย. 2470.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 สบ. 2.47/242 ลับ. โปรดเกล้าฯ ให้ส่งบันทึกความเห็นของเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ นายเรมอนด์ บี. สตีเวนส์ พระยาศรีวิสารวาจา เรื่อง "เค้าโครงแห่งการปกครองที่จะเปลี่ยนแปลง" (12 มี.ค. 2474.)
- _____ . เอกสารรัชกาลที่ 7 บ. 1.3/161 เรื่องบันทึกเรื่องพระองค์เจ้าบวรเดชลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหม.

เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, กรม สำนักนายกรัฐมนตรี. ที่ 17/17 เรื่องหลวงประดิษฐมนูธรรม.

_____ . ที่ 4/24 เรื่องสำเนาคำพิพากษาศาลพิเศษคดีกบฏ

_____ . ที่ 6/24 เรื่องคดีนายฉวี ฤทธิเดชกับพวกฟ้องพระบาทสมเด็จพระ

ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว..

- _____ . ที่ 1/44 เรื่องบันทึกเทศยามกรุงวอชิงตันว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลสยาม.
- _____ . ที่ 3/44 เรื่องสมาชิกของสมาคมหรือสโมสรคณะราษฎร.
- _____ . ที่ 7/44 เรื่องคำสั่งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร.
- _____ . ที่ 8/44 เรื่องคำปฏิญาณของพระราชาวงค์และข้าราชการซึ่งใช้ไว้ต่อคณะราษฎร.
- _____ . ที่ 9/44 เรื่องคณะผู้ริเริ่มก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองกราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษ.
- _____ . ที่ 11/44 เรื่องปรากฏาเผยแพร่การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ.
- _____ . ที่ 14/44 เรื่องเจ้านายและข้าราชการที่ถูกเชิญมากักไว้คราวเปลี่ยนแปลงการปกครอง.
- _____ . ที่ 23/44 เรื่องพระราชวงค์กล่าวความเป็นเสี้ยนหนามแก่ความสงบ
- _____ . ที่ 24/44 เรื่องทรงพระราชดำริถึงความปลอดภัยแห่งคณะรัฐมนตรีที่ถูกขังคมให้ลาออก.
- _____ . ที่ 25/44 เรื่องข้าราชการกล่าวถ้อยคำเป็นปรักภัยต่อรัฐบาล
- _____ . ที่ 27/44 เรื่องยึดอำนาจการปกครองวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476.
- _____ . ที่ 30/44 เรื่องเชิญข้าราชการไปเป็นผู้แทนราษฎรชั่วคราว.
- _____ . ที่ 35/44 เรื่องรายงานผู้สืบราชการลับ.
- _____ . ที่ 8/58 เรื่องประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร.
- _____ . ที่ 4/78 เรื่องโครงการเศรษฐกิจ (สมัยพระยามโน ว่าเป็นนายก รัฐมนตรี.)

- _____ . ที่ 46/89 เรื่องศาลพิเศษ.
- _____ . ที่ 12/143 เรื่องอำนาจโฆษณาการกักและตัดข้าว.
- _____ . ที่ 1/158 เรื่องพระราชทานพรในการเปิดสภาครั้งแรก.
- _____ . ที่ 5/158 เรื่องพระราชปรารภเรื่องให้ราษฎรเข้าฟังการประชุมสภา
ผู้แทนราษฎร.
- _____ . ที่ 11/158 เรื่องผู้แทนตำบล.
- _____ . . ที่ 2/163 เรื่องแถลงการณ์และประกาศของรัฐบาลเนื่องในการปราบ
กบฏ.
- _____ . ที่ 3/163 เรื่อง พ.ร.บ. คุ้มครองการทำกรโดยสุจริตตามหน้าที่ในการ
ปราบกบฏ.
- _____ . ที่ 5/163 เรื่องแก้ข่าวและกระจายข่าวการปราบกบฏในต่างประเทศ.
- _____ . ที่ ม.ท. 61/24/163 เรื่อง พ.ร.บ. จัดตั้งศาลพิเศษ.
- _____ . ที่ 11/163 เรื่องหนังสือพิมพ์ต่างประเทศลงข่าวการกบฏและนักโทษ
การเมือง.
- _____ . ที่ 13/163 เรื่องผู้มีชื่อร้องทุกข์เรื่องถูกจับกุมโดยถูกสงสัยว่าเป็นกบฏ.
- _____ . ที่ 15/163 เรื่องรายงานเรื่องพวกกบฏหลบหนีเข้าไปในแคนแดร์ฝรั่งเศส.
- _____ . ที่ 18/163 เรื่องประกาศให้รางวัลแลจ่ายเงินรางวัลในการจับพวก
กบฏ.
- _____ . ที่ 20/163 รายงานศาลจังหวัดทหารบกพิพากษาคดีสนับสนุนพวกกบฏ.
- _____ . ที่ 21/163 เรื่องพระราชปรารภการพิจารณาผู้ต้องหาว่าเป็นกบฏของ
ศาลพิเศษ.
- _____ . ที่ ม.ท. /163 เรื่องปลดผู้มีมลทินมัวหมองเกี่ยวข้องกับกรกบฏ.

- _____ . ที่ 24/163 เรื่องขออนุญาตปล่อยตัวผู้ต้องหาว่าเกี่ยวข้องกับกรรณภูมิ
ซึ่งศาลพิเศษเห็นว่ายังไม่มีความผิด.
- _____ . ที่ 26/163 เรื่องกระทรวงทบวงต่าง ๆ รายงานเรื่องเจ้าหน้าที่ใน
ราชการต้องจับกุม.
- _____ . ที่ 27/163 รายงานอัยการศาลพิเศษ เรื่องการดำเนินคดีและเรื่อง
ข้าราชการที่ต่องหาว่าเป็นกบฏเพื่อพิจารณาโทษ.
- _____ . ที่ ม.ท. 15/15/163 คำสั่งเรื่องบำเหน็จบำนาญของผู้ที่ถูกปลดออก
จากราชการเพราะเกี่ยวข้องกับกรรณภูมิ.
- _____ . ที่ 33/163 เรื่องเบ็ดเตล็ดศาลพิเศษ.
- _____ . ที่ 34/163 เรื่องการลงโทษพระยาโทณวินมณทรี.
- _____ . ที่ 35/163 เรื่องการฟ้องพวกกบฏในคดีแพ่ง.
- _____ . ที่ 36/163 เรื่องพวกกบฏที่หนีไปนอกพระราชอาณาจักรเขตชอนนิโรทหรือ
ชอกลับภูมิลำเนา.
- _____ . ที่ 37/163 เรื่องการไต่สวนและลงโทษผู้พิพากษาที่เกี่ยวข้องกับพวก
กบฏ.
- _____ . ที่ 41/163 เรื่องการกล่าวโทษข้าราชการและราษฎรที่เกี่ยวข้องกับ
การกบฏ.
- _____ . ที่ 42/163 เรื่องเบ็ดเตล็ดบุคคลเกี่ยวข้องกับต้องหาในการกบฏ.
- _____ . ที่ 44/163 เรื่องคำสั่งผู้รักษากรมฝ่ายรัฐบาลเนื่องในการปราบกบฏ.
- _____ . ที่ 47/163 เรื่องให้โยกย้ายข้าราชการพลเรือนในจังหวัดนครราชสีมา
มาเพื่อรักษาความสงบ.
- _____ . ที่ 49/163 เรื่องรายนามพวกกบฏสังกัดกระทรวงต่าง ๆ และต้องคุม
ขังในกระทรวงกลาโหมและสถานที่คุมขังของกระทรวงมหาดไทย.

- _____ . ที่ 52/163 เรื่องพระราชกระแสเตือนรัฐบาลในการรับอาสาสมัคร
การจับกุมผู้ต้องสงสัยและขอภัยโทษกรรมแก่พวกกบฏ.
- _____ . ที่ 55/163 เรื่องเกี่ยวกับองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในระหว่าง
มีกบฏ.
- _____ . ที่ 56/163 เรื่องความเป็นไปทางการเมืองระหว่างสยามกับอินโดจีน
เนื่องในการเกิดกบฏ.
- _____ . ที่ 57/163 เรื่องการจับกุมพระบรมวงศานุวงศ์.
- _____ . ที่ 58/163 เรื่องการไต่สวนพระยาวิจิตรชลธีและนายทหารเรือ.
- _____ . ที่ 59/163 เรื่องการตั้งกรรมการไปร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง
ตามหัวเมืองเพื่อกำเนินการไต่สวนพวกกบฏ.
- _____ . ที่ 60/163 เรื่องระเบียบและหลักเกณฑ์การจับกุม ท้องร้อง ปลดปล่อยตัว
และลงโทษทางปกครองแก่ผู้ต้องหาเรื่องกบฏ.
- _____ . ที่ 64/163 เรื่องเรียกตัว กักตัว สั่งจับและส่งตัวผู้ต้องหาในคดีกบฏ.
- _____ . ที่ 69/163 เรื่องหารือเรื่องการลงโทษพระยาภูมิเสวิน ร.อ.หลวง
ศรสุรการ พ.ต.จมีนรณภพพิชิต พ.ท.ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท ซึ่งมีมล-
ทินเกี่ยวกับกบฏ.
- _____ . ที่ 71/163 เรื่องจะให้รัฐบาลอินโดจีนพิจารณาเรื่องกบฏที่หนีเข้าไป
อาศัยในเขตอินโดจีน.
- _____ . ที่ 72/163 เรื่องการคุมขังและปฏิบัติแก่นักโทษ.
- _____ . ที่ 78/163 เรื่องการไปรษณีย์โทรเลขโทรศัพท์ในระหว่างคดีกบฏ.
- _____ . ที่ 15/189 เรื่องหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ตามข่าวเรื่องพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวทรงลาออกจากราชสมบัติ.

ประวัติศาสตร์ทหารเรือ, กอง. แม่ทัพกรมยุทธนาธิการ, โอวาทและคำสั่งของผู้บัญชาการทหาร
เรือในคราวเกิดกบฏ พ.ศ. 2476.

2. ประกาศของทางราชการ

"พระราชบัญญัติเคาน์ซิลออฟ สเตรต," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 1 จ.ศ. 1236 (พ.ศ. 2417).

"พระราชบัญญัติปริวิเคาน์ซิล," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 1 จ.ศ. 1236. (พ.ศ. 2417).

"ประกาศว่าด้วยการตั้งเคาน์ซิล," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 1 จ.ศ. 1236 (พ.ศ. 2417).

"พระราชกำหนดสุขาภิบาลกรุงเทพฯ ร.ศ. 116," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 14 ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440).

"พระราชบัญญัติจัดการสุขาภิบาลหัวเมือง ร.ศ. 127," ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 25 ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451).

"พระราชบัญญัติบำรุงสถานที่ชายทะเลทิศตะวันตก พ.ศ. 2469," ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 43 พ.ศ. 2469.

"พระราชบัญญัติสมุคเอกสาร น.ส.พ. 2470," ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 44 พ.ศ. 2470.

"พระราชกำหนดนิรโทษกรรมในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475," ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 49 หน้า 163 วันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2475.

"พระราชบัญญัติขรรมนุการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475," ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 49 หน้า 166 วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475.

"พระราชบัญญัติสมุคเอกสารและหนังสือพิมพ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475," ราชกิจจานุเบกษา, วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2475.

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม," ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 49 หน้า 529
วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475.

"พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช 2476," ราชกิจจานุเบกษา, วันที่ 30
ตุลาคม พ.ศ. 2476.

"พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2476," ราชกิจจานุเบกษา,
เล่มที่ 50 วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476.

เสถียร ดายลักษณ์(ผู้รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ 46. พระนคร:
โรงพิมพ์เคลิเมนต์, 2477.

_____. ประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ 49. พระนคร: โรงพิมพ์เคลิเมนต์,
2478.

3. รายงานการประชุม

3.1 รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี

บันทึกการประชุมกรรมการราษฎร ครั้งที่ 1 วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2475.

- _____. ครั้งที่ 2 วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.
- _____. ครั้งที่ 4 วันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.
- _____. ครั้งที่ 5 วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.
- _____. ครั้งที่ 7 วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.
- _____. ครั้งที่ 8 วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.
- _____. ครั้งที่ 10 วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.
- _____. ครั้งที่ 11 วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.
- _____. ครั้งที่ 12 วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.
- _____. ครั้งที่ 13 วันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.

- _____ . ครั้งที่ 18 วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2475.
- _____ . ครั้งที่ 19 วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2475.
- _____ . ครั้งที่ 6 วันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2475.
- _____ . ครั้งที่ 8 วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2475.
- _____ . ครั้งที่ 9 วันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2475.
- _____ . วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2475.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2475.

- _____ . วันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2475.
- _____ . วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2475.
- _____ . วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2475.
- _____ . วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2475.
- _____ . วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2475.
- _____ . วันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2475.
- _____ . วันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2475.
- _____ . ครั้งที่ 1/2476 วันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งที่ 6/2476 วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งที่ 18/2476 วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งที่ 26/2476 วันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งที่ 27/2476 วันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งที่ 28/2476 วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งที่ 33/2476 วันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2476.

- _____ . ครั้งี่ 34/2476 วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งี่ 35/2476 วันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งี่ 36/2476 วันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งี่ 37/2476 วันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งี่ 38/2476 วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งี่ 39/2476 วันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งี่ 40/2476 วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งี่ 41/2476 วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งี่ 42/2476 วันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งี่ 45/2476 วันที่ 31 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งี่ 46/2476 วันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งี่ 48/2476 วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งี่ 49/2476 วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งี่ 50/2476 วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2476.
- _____ . สมัยที่ 2 ครั้งี่ 5/24.5 วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2476.
- _____ . สมัยที่ 2 ครั้งี่ 6/2476 วันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2476.
- _____ . สมัยที่ 2 ครั้งี่ 8/2476 วันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2476.
- _____ . สมัยที่ 2 ครั้งี่ 12/2476 วันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2476.
- _____ . สมัยที่ 2 ครั้งี่ 13/2476 วันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.
- _____ . สมัยที่ 2 ครั้งี่ 19/2476 วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.
- _____ . สมัยที่ 2 ครั้งี่ 20/2476 วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.

- _____ . สมัยที่ 2 ครั้งที่ 24/2476 วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2476.
- _____ . สมัยที่ 2 ครั้งที่ 27/2476 วันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งที่ 8/2477 วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2477.
- _____ . ครั้งที่ 12/2477 วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2477.
- _____ . ครั้งที่ 14/2477 วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2477.

3.2 รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร

- รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร. ครั้งที่ 1/2475 วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2475.
- _____ . ครั้งที่ 5/2475 วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.
  - _____ . ครั้งที่ 6/2475 วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.
  - _____ . ครั้งที่ 16/2475 วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2475.
  - _____ . ครั้งที่ 22/2475 วันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2475.
  - _____ . ครั้งที่ 32/2475 วันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2475.
  - _____ . ครั้งที่ 55/2475 (วิสามัญ) วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2475.
  - _____ . ครั้งที่ 59/2475 (วิสามัญ) วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2475.
  - _____ . ครั้งที่ 2/2476 (สามัญ) สมัยที่ 2 วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2476.
  - _____ . ครั้งที่ 10/2476 (สามัญ) วันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2476.
  - _____ . ครั้งที่ 15/2476 (สามัญ) วันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2476.
  - _____ . ครั้งที่ 21/2476 (สามัญ) วันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2476.
  - _____ . ครั้งที่ 22/2476 (วิสามัญ) วันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2476.
  - _____ . ครั้งที่ 23/2476 (สามัญ) วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476.

- _____ . ครั้งที่ 26/2476 (สามัญ) วันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476.
- _____ . สมัยที่ 1 ครั้งที่ 2/2476 วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2476.
- _____ . สมัยที่ 2 ครั้งที่ 24/2476 วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2476.
- _____ . สมัยที่ 2 ครั้งที่ 14/2476 วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.
- _____ . ครั้งที่ 2/2477 (วิสามัญ) วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2477.
- _____ . ครั้งที่ 9/2477 (วิสามัญ) วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2477.
- _____ . ครั้งที่ 28/2477 (วิสามัญ) วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2477.
- _____ . ครั้งที่ 2/2477 (สามัญ) วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2477.
- _____ . ครั้งที่ 16/2477 (สามัญ) วันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2477.
- _____ . ครั้งที่ 33/2477 (สามัญ) วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2477.

4. หนังสือพิมพ์

กรุงเทพฯเคลิเมลล์. วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2475.

_____ . วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2475.

_____ . วันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2475.

_____ . วันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2475.

_____ . วันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2475.

_____ . วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2476.

"เคารพต่อรัฐธรรมนูญ." กรุงเทพฯเคลิเมลล์. วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2476.

"เจ้านายได้รับการคัดค้านให้สงบจิตต์." กรุงเทพฯเคลิเมลล์. วันที่ 20 มกราคม

พ.ศ. 2476.

กรุงเทพฯเคสิเมล. วันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2476.

"ใครเจตนาร้ายกันแน่." กรุงเทพฯเคสิเมล. วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2476.

"สิ่งบิเคสิเมล." กรุงเทพฯเคสิเมล. วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2476.

กรุงเทพฯเคสิเมล. วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2476.

"พระราชวิจารณ์หรือไมใช่." กรุงเทพฯเคสิเมล. วันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2476.

"ห้องในหลวง." กรุงเทพฯเคสิเมล. วันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2476.

กรุงเทพฯเคสิเมล. วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2476.

"รอยะลิสต์." กรุงเทพฯเคสิเมล. วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2476.

กรุงเทพฯวารศัพท์. วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2476.

"คำริการต้อนรับหลวงประดิษฐา." กรุงเทพฯวารศัพท์. วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2476.

"ถวติห้องพระเจ้าอยู่หัวเป็นจำเลย." กรุงเทพฯวารศัพท์. วันที่ 19 กันยายน พ.ศ.
2476.

"กรรมใหม่ชองนายถวติ." กรุงเทพฯวารศัพท์. วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2476.

กรุงเทพฯวารศัพท์. วันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2476.

"รัฐธรรมนูญมาตรา 3." กรุงเทพฯวารศัพท์. วันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2476.

กรุงเทพฯวารศัพท์. วันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2476.

ไทยหนุ่ม. วันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 247 .

_____ . วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2470.

_____ . วันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2470.

_____ . วันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2470.

_____ . วันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2470.

ไทยใหม่ . วันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2475.

_____ . วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475.

_____ . วันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2475.

_____ . วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2475.

"สมุคเอกสาร." ไทยใหม่ . วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2475.

"เสรีภาพของราษฎร." ไทยใหม่ . วันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2475.

"โมเอ"(นามแฝง). "รายวันบันทึก." ไทยใหม่ . วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2475.

"ประสิทธิ์."(นามแฝง). "บันทึกเบ็คเตลิค." ไทยใหม่ . วันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ.
2475.

ไทยใหม่ . วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475.

_____ . วันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475.

_____ . วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475.

_____ . วันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2475.

_____ . วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2475.

"ข้าราชการ." ไทยใหม่ . วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2475.

"จีนคณะชาติ"(บทนำ). ไทยใหม่ . วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2475.

"คณะรัฐมนตรีใหม่"(บทนำ). ไทยใหม่ . วันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2476.

ไทยใหม่ . วันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2476.

"เสรีภาพของพลเมืองเวลานี้." (บทนำ). ไทยใหม่. วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2476.

ไทยใหม่ . วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2476..

_____ . วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2476.

บางกอกการเมือง. วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2470.

_____ . วันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2470.

"ว่าด้วยการปกครอง." บางกอกการเมือง. วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2470.

"จุดมุ่งหมายของกองการโฆษณา." (บทนำ). ประชาชาติ. วันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ.
2476.

"อำนาจของการและการตรวจข่าว." (บทนำ). ประชาชาติ. วันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ.
2476.

"ข้อเขียนจากท่านวรรณ." (บทนำ). ประชาชาติ. วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

ประชาชาติ. วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

_____ วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

"ดูถูกกำเนิดประชาชนิตย."(บทนำ). ประชาธิปไตย. วันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

ประชาธิปไตย. วันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

_____ วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

_____ วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

"สมาคมการเมือง."(บทนำ). ประชาธิปไตย. วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2476.

"สมาคมรัฐธรรมนูญ."(บทนำ). ประชาธิปไตย. วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2476.

ประชาธิปไตย. ๐วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.

_____ วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.

_____ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.

_____ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.

_____ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.

_____ วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.

_____ วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476.

_____ วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2476.

_____ วันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2477.

_____ วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2477.

"การควบคุมข่าว."(บทนำ). ประชาธิปไตย. วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2477.

"ว่าพลเมืองไม่มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น." (บทนำ). ประชาธิปไตย. วันที่

๓6 มีนาคม พ.ศ. 2477.

"ถนอ้าเก่าในชาติใหม่." ประชาธิปไตย. วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2489.

"คำวิงวอน." ประชาธิปไตย. วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2492.

24 มิถุนา. วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476.

_____.. วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476.

ศรีกรุง. วันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2475.

_____.. วันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2476

_____ . วันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 13 มิถุนายนพ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2476.

"เงาร้ายแห่งสันติสุข." สัจจำ. วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 247 .

สัจจำ วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2475.

น.ธ.น.ท.(นามแฝง). "การต้อนรับคณะชาติของคณะสัจจำ." สัจจำ. วันที่ 12
มกราคม พ.ศ. 2475.

วงศ์ เนติบัณฑิตย์.(นามแฝง). "วิจารณ์ข้อบังคับของคณะชาติ." สัจจำ. วันที่ 13
มกราคม พ.ศ. 2475.

"บ้านเมืองจะสงบเพราะขงใครรงค์เท่านั้น." สัจจำ วันที่ 13 มกราคม พ.ศ.
2475.

สัจจำ วันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2475.

"เปรียบเทียบคณะราษฎรกับคณะชาติ." สัจจำ. วันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2475.

"24 มิถุนายนหมายความว่าอย่างไร." สัจจำ. วันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2475.

"คิดเสียก่อนเข้าเป็นสมาชิกคณะชาติ." สัจจำ. วันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2475:

สัจจา. วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2475.

เสรีภาพ. วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

"แถลงการณ์กรมโฆษณาการ." เสรีภาพ. วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2476.

"คำชี้แจงแก่หนังสือพิมพ์." หลักเมือง. วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2475.

"คำแถลงการณ์คณะกรรมการราษฎร." หลักเมือง. วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2475.

"อุ้นควงใจ." (บทนำ). หลักเมือง. วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2475.

"โสคิง" (นามแฝง). "ส่งหลวงประดิษฐมนูธรรม." หลักเมือง. วันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2476.

"บทนำ." หลักเมือง. วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2476.

"वासพ" (นามแฝง). "รัฐบาลกับหนังสือพิมพ์." หลักเมือง. วันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2476.

หลักเมือง. วันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2476.

_____ . วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2476.

5. หนังสือภาษาไทย

กมล สมวิเชียร. พัฒนาทางการเมืองไทย. พระนคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513.

กุหลาบ สายประดิษฐ์. เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475. พระนคร: สำนักพิมพ์ดวงดอกลำสน์, 2490.

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. ปฏิวัติ 2475. พระนคร: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2514.

- ชจร สุขพานิช. ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ไทย. พระนคร: (หนังสือที่ระลึกในงาน
ฌาปนกิจศพนางชิต ชุ่มไพโรจน์, 10 สิงหาคม พ.ศ. 2514):
- ชจักษ์ บุรุษพันธ์. การเมืองและพรรคการเมืองของไทยนับแต่ยุคแรกถึงปัจจุบัน.
พระนคร: สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์, 2511.
- จำลอง อธิษฐาน. ละครการเมือง. พระนคร: โรงพิมพ์สหอุปกรณการพิมพ์, 2492.
- จุลจักรพงษ์, พระองค์เจ้า. เจ้าชีวิต. พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515.
- ชค หัสบำเรอ และ ปรีชา สามัคคีธรรม. 35 ปีแห่งยุคประชาธิปไตย. พระนคร:
โรงพิมพ์มิตรเจริญการพิมพ์, 2511.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. แผนพัฒนาทางการเมืองฉบับแรกของไทย. พระนคร: โรงพิมพ์
อักษรสัมพันธ์, 2513.
- _____. สรณิพนธ์ของเทียนวรรณ. พระนคร: โรงพิมพ์โพธิสามัคยานการพิมพ์,
2517.
- _____. 14 ตุลา: คณะราษฎรกับกบฏวรรคต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
อักษรสัมพันธ์, 2418.
- _____ และ ชัคติยา กรรณสูต. เอกสารทางการเมืองและการปกครองของ
ไทย พ.ศ. 2417-2477. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนา
พานิช, 2518.
- ชาติ เขียมกระสินธุ์. เบื้องหลังพระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติ. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ประมวลสาส์น, 2516.
- คำรงราชบุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา และ: ราชเสนา, พระยา (ศิริ
เทพหัสดิน ณ อยุธยา). เทศาภิบาล. พระนคร: โรงพิมพ์เจริญธรรม
2495.
- เดือน มุนนาค. ทันทปริทัศน์ รัฐบาลวสุวัตินายางแผนเศรษฐกิจคนแรกของไทย. พระนคร:

สำนักพิมพ์เสริมวิทย์บรรณาการ, 2500.

แถลงการณ์เรื่องพระปรมินทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ.

พระนคร: โรงพิมพ์อู่ไทย, 2478.

นวนิதி เศรษฐบุตร และ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. บันทึกพระยาทรงสุรเดช. พระนคร:

โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2514.

นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว. เมืองนิมิตรและชีวิตการกบฏสองครั้ง. พระนคร:

โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2513.

ประยูร ภมรมนตรี, พล.ท. บันทึกเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475. กรุง

เทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2517.

ชีวิต 5 แฉ่นดินของข้าพเจ้า. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณ

กิจ, 2518.

ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์. รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี (พ.ศ. 2475-2517). กรุงเท

มหานคร: โรงพิมพ์ ช. ชุมชุมช่าง, 2517.

ปลาทอง (นามแฝง). พรรคการเมือง. พระนคร: สำนักพิมพ์คสังวิทยา, 2508.

ปรีดี พนมยงค์. ความเป็นอนิจจังของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 4. พระนคร: โรงพิมพ์

นิติเวช, 2513.

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแถลงพระบรมราชาธิบาย

แก้ไขการปกครองแผ่นดิน. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนากร,

2470.

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุ

กุลกิจ, 2472.

พงศ์เพ็ญ ศกุนตราภัย. ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองไทย. พระนคร: โรงพิมพ์

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2512.

รอง ศยามานนท์. ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร: ไทย

วัฒนาพานิช, 2520.

เลื่อน ศรภักย์วานิช.(นาวาเอกพระยาศรภักย์พิพัฒน์). ชีวิตของประเทศ. โดย ศรทอง
(นามแฝง). พระนคร: โรงพิมพ์มิตรนราการพิมพ์, 2512.

_____ . ฝันร้ายของข้าพเจ้า. พระนคร: โรงพิมพ์มิตรนราการพิมพ์, 2512.

ว. ประสงค์. แผ่นดินพระปกเกล้า. พระนคร: โรงพิมพ์ผดุงชาติ, 2505.

วิเทศกรณีย์. (นามแฝง). เหตุการณ์ทางการเมือง 43 ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รวมพิมพ์, 2518.

สนธิ เตชานันท์ (ผู้รวบรวม). แผนพัฒนาทางการเมืองไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า
อยู่หัว (พ.ศ. 2469-2475). กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยถกษตรศาสตร์, 2519.

สุพจน์ คำนถระกุล. ชีวิตและงานของ ดร.ปรีดี พนมยงค์. พระนคร: โรงพิมพ์ประ
จักษ์การพิมพ์, 2514.

เสถียน ศุภโสภณ. ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์. พระนคร:
โรงพิมพ์วัชรินทร์, 2514.

เสลา เรชะรุจิ. ประชาธิปไตย 42 ปี. โดย ไทน้อย(นามแฝง). กรุงเทพมหานคร:
นคร: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2517.

_____ . พระยาพหล. พระนคร: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2497.

เสาวรักษ์ (นามแฝง). ตัวตายแต่ชื่อยัง. พระนคร: โรงพิมพ์เกื้อกูลการพิมพ์, 2508.

หลุย ศิริวัต. ประชาธิปไตย 17 ปี. พระนคร: โรงพิมพ์วิบูลกิจ, 2493.

หยุด แสงอุทัย. พรรคการเมือง. พระนคร: โรงพิมพ์ชาญชัย, 2494.

เหรียญ ศรีจันทร์, ร.ต. และ เนตร พูนวิวัฒน์, ร.ต. ประวัติการปฏิวัติครั้งแรกของ
ประเทศไทย ร.ศ. 130. พระนคร: โรงพิมพ์กิมหงวนจำกัด, 2503.

โหมรอนราญ, หลวง. เมื่อข้าพเจ้าก่อการกบฏ. พระนคร: โรงพิมพ์นครชัย, 2492.

หอสมุดแห่งชาติ. คดีขานี้เมืองประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
อยู่หัว. พระนคร: 2513.

อนันต์ พิบลสงคราม. จอมพล. พิบลสงคราม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มนตรี,
2518.

6. วิทยานิพนธ์

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. "การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง
ทางการปกครองของประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2513.

ชัชภัย บุรุษพัฒน์. "กำเนิดพรรคการเมืองในประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหา
วิทยาลัย, 2511.

เจษฎา อูรณ์พัฒน์พงษ์. "ผลสะท้อนของการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ที่มีต่อกระบวนการ
เมืองในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2495." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

นิคม จารุมณี. "กบฏวรเดช พ.ศ. 2476." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนก
วิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

ปริญญา อุดมทรัพย์. "วิเคราะห์บทบาททางการเมืองของทหารในประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514.

- พรเพ็ญ รัตน์ตระกูล. "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-58)." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- พรภิรมย์ เขียมธรรม. "บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516. (อัครสำเนา).
- ไพบูลย์ คีตง, ร.ท. "กำเนิดการปกครองระบบรัฐสภาในประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2508.
- มัทนา เกษกมล. "การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ เรื่องการเมืองและการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468)." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- วัลย์วิภา จรุงโรจน์, ม.ล. "พระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520. (อัครสำเนา).
- วิภา มโนทิโมกษ์. "ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- สุวดี เจริญพงศ์. "ปฏิกิริยาของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อการเคลื่อนไหวตามแนวความคิดประชาธิปไตยและสังคมนิยมก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475." วิทยานิพนธ์ปริญญามหา

จิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520

ศิริรัตน์ นิลคุปต์. "การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เรื่องประชาธิปไตยในประเทศไทย."
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2507.

อนันต์ แจ็งกลีบ. "การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศไทย." วิทยา
นิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2507.

7. บทความ

กมล สมวิเชียร. "การปฏิวัติของสามัญชน." วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ 10 (มิถุนายน 2515): 28-39.

เกษม ศิริสัมพันธ์ และ นิออน สนิทวงศ์ ณ ออยุธยา. "แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ 5 (กุมภาพันธ์ 2511): 26-43.

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. "การปฏิวัติ 2475." ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิชและคณะ (บรรณาธิการ). สัปดาห์การเมือง. พระนคร: สำนักพิมพ์สุวรรณสาส์น, 2514: 41-83.

_____. "คณะราษฎร: ความขัดแย้งและรูปแบบเพื่อการครองอำนาจ." วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ 10 (มิถุนายน 2515): 76-85.

ชัยอนันต์ นันทพันธ์. "พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ." วารสารธรรมศาสตร์ 3 (มิถุนายน-ตุลาคม 2516): 145-67.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. "การปฏิวัติที่ไร้ขบวนการ." วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ 10 (มิถุนายน 2515): 44-53.

- _____ . "การปฏิรูปพื้นฐานการปกครองแบบประชาธิปไตยในสมัยราชาธิปไตย."
ในรัชชอนันต์ สมุทวณิชและคนอื่นๆ (บรรณาธิการ). สัปดาห์การเมือง.
(พระนคร: สำนักพิมพ์สุธรรมสาส์น, 2514): 1-40.
- _____ . "ปัญหาสำคัญของเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์."
วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ 8 (กันยายน-พฤศจิกายน 2513):
78-99.
- _____ . "วิจารณ์เรื่องดุสิตธานีเมืองประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว โดย หอสมุดแห่งชาติ." วารสารอักษรศาสตร์พิจารณา
1 (กรกฎาคม 2516): 49-55.
- ทรงสุรเดช, พระยา. "การปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475 จากบันทึกของพระยาทรงสุรเดช."
ใน สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม). เบื้องแรกประชาธิปไตย.
(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตรนราการพิมพ์, 2516): 98-121.
- ทองคำ กล้วยไม้ ณ อุษยา. "พระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติ." วารสารสังคมศาสตร์
ปริทัศน์ 6 (มิถุนายน 2511): 9-21.
- เทพหัสดินทร์ ณ อุษยา, พระยา. "ข้าพเจ้าไม่ได้เป็นกบฏ." ใน สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย
(ผู้รวบรวม). เบื้องแรกประชาธิปไตย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มิตรนราการพิมพ์, 2516): 274-283.
- ประหยัด หงษ์ทองคำ. "การปฏิรูปพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วารสารสังคมศาสตร์ 6 (ตุลาคม 2516):
38-50.
- ปรีชา อารยะ. "เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์." วารสารสังคมศาสตร์
ปริทัศน์ 8 (มิถุนายน-สิงหาคม 2513): 56-73.
- ปรีดี พนมยงค์. "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์." ใน สมาคมนัก
ข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม). เบื้องแรกประชาธิปไตย. (กรุงเทพ
มหานคร: โรงพิมพ์มิตรนราการพิมพ์, 2516): 48-61.

_____ . "บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎร." ใน สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม). เมืองแรกประชาธิปไตย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตรนราการพิมพ์, 2516): 30-47.

เฝ้า ศรียานนท์, พล.ต.อ. "เหตุการณ์ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง." ใน สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม). เมืองแรกประชาธิปไตย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตรนราการพิมพ์, 2516): 122-139.

รำไพพรรณี, สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี. "พระราชบันทึกทรงเล่า." ใน สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม). เมืองแรกประชาธิปไตย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตรนราการพิมพ์, 2516): 2-29.

วัลย์วิภา จรุงโรจน์, ม.ล. "วิกฤตการณ์เบื้องหลังพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอเธอออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหม เมื่อพุทธศักราช 2474." วารสารธรรมศาสตร์ 6 (กุมภาพันธ์ 2520): 4-26.

เสถียร ศุภโสภณ. "เหตุการณ์ในหนึ่งวัน: 24 มิถุนายน 2475." วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ 10 (มิถุนายน 2515): 18-27.

8: เอกสารอัคราเนา

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519. (อัคราเนาเยี่ยมเล่ม)

9. เอกสารชั้นต้นภาษาอังกฤษ

9.1 เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์ เอกสารจากกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

F.O. 371/16261 Revolution in Siam. From Mr. Johns, dated June 25, 1932.

-----Political events in Siam. From Mr. Johns, dated June 28, 1932.

-----Political developments in Siam. From Mr. Johns, dated June 30, 1932.

- F.O. 371/16261 Banishment of Prince Baribatra from Siam
From Mr. Johns, dated July 5, 1932
- ..... Political appointments and situation in Siam. From Mr. Nunn to Mr. Grde, dated July 7, 1932.
- ..... The Situation in Siam. From Parliamentary Questicen (Mr. Nunn), dated July 11, 1932.
- ..... Position of the King of Siam. From Mr. Dormer, dated Aug. 20, 1932.
- ..... Political situation in Siam. From Mr. Dormer, dated Sept. 13, 1932.
- F.O. 371/16262. Political situation in Siam. From Mr. Dormer date Sept. 15, 1932.
- ..... Attitude of King of Siam in the Present Political Situation. From Mr. Dormer, dated Sept. 16, 1932.
- ..... Situation in Siam. From Mr. Dormer, dated Sept. 23, 1932.
- ..... Political Situation in Siam. From Mr. Dormer, dated Oct. 4, 1932.
- ..... Situation in Siam. From Mr. Dormer, dated Oct. 7, 1932.
- ..... The Situation in Siam. From Mr. Dormer, dated Oct. 21, 1932.
- ..... Situation in Siam. From Mr. Nunn to Capt. Eden, dated Oct. 21, 1932.
- ..... New Siamese Constitution. From Mr. Dormer, dated Nov. 19, 1932.
- F.O. 371/17174. Political Situation in Siam. From Mr. Dormer, Jan. 14, 1933.
- ..... Political Situation in Siam. From Mr. Dormer to Sir John Simon, dated May 23, 1933.
- ..... Political Situation in Siam. From Mr. Dormer to Sir John Simon, dated March 29, 1933.
- ..... Political Situation in Siam. From Mr. Dormer to Sir J. Simon, dated May 23, 1933.
- F.O. 371/17175. Political Situation in Siam. From Mr. Dormer, dated June 22, 1933.
- ..... Situation in Siam. From Mr. Dormer, dated July 8, 1933.
- ..... Enclosure in Gurney to Oliphant, July 15, 1933.

F.O. 371/17175. Political Situation in Siam. From Sir J. Crosby, dated Sept. 7, 1933.

..... Situation in Siam. From Mr. Bailey, Aug. 11, 1933.

F.O. 371/17176. Summary of letter and note from the King of Siam to Mr. James Baxter, dated, Aug. 4, 1933.

..... Situation in Siam. From Mr. Bailey, dated, Aug. 28, 1933.

..... Situation in Siam. From Mr. Bailey, dated Oct. 10, 1933.

..... Situation in Siam. From Mr. Dormer, dated Nov. 10, 1933.

..... Political Situation in Siam. From Sir Robert Holland to Sir L. Oliphant, dated Nov. 14, 1933.

..... Situation in Siam. Dormer to Simon, dated Nov. 19, 1933.

..... Political Situation in Siam. From F.O. Memorandum (Mr. Harrison), dated Nov. 19, 1933.

..... Political Situation in Siam. From Mr. Dormer, dated Nov. 24, 1933.

..... Political Situation in Siam. From Mr. Bailey, dated Nov. 28, 1933.

F.O. 371/18206. "Confidential letter from His serene Highness Prince Vipulya Svastivong to His Excellency Etatsraad H.N. Anderson", date Dec. 20, 1933.

..... Political Situation in Siam". From Mr. Dormer to Sir J. Simon, dated Dec. 20, 1933.

..... Notes on Sir Holland's Audience with H.M. the King. March 3, 1934.

..... "Notes on Mr. Baxter's Audience with H.M. the King of Siam", dated March 3, 1934.

F.O. 371/18207. Situation in Siam. From Dormer to Sir J. Simon, dated Sept. 21, 1934.

..... Political Situation in Siam. From Sir J. Crosby to Sir J. Simon, dated Oct. 8, 1934.

..... Political Situation in Siam. From H. Christiansen, dated Nov. 3, 1934.

F.O. 371/18208. Political Situation in Siam. From Sir J. Crosby, dated Oct. 25, 1934.

..... Political Situation in Siam. From Sir J. Crosby, dated Nov. 9, 1934.

8.2 เอกสารขั้นต้นตีพิมพ์

Batson, Benjamin. Siam's Political Future: Documents from the End of the Absolute Monarchy. (Cornell Data Paper No. 96, July 1947).

8.3 เอกสารขั้นสองภาษาอังกฤษ

Coast, John. Some Aspect of Siam Politics. New York: 1953.

Crosby, Sir John. Siam: The Crossroads. London: 1945.

Landon, Kenneth D. Siam in Transition. Chicago: 1939.

Weischerliien, Donald E. Thailand and the Sturggle for South East Asia. New York: Cornell Univ. Press, 1965.

Thawatt Makarapong. History of the Thai Revolution: A Study in Political Behaviour. Bangkok: Charmnit, 1970.

Thompson, Virginia. Thailand: The New Siam. New York: Paragon Book Reprint Cooperation, 1967.

Vella, Walter F. Impact of the West on the Government in Thailand. Berkeley and Los Angeles: California Univ. Press, 1955.

Wilson, David R. Politics in Thailand. New York: Cornell Univ. Press, 1962.

Wyatt, David. The Politics of Reform: Education in the Reign of King Chulalongkorn. Bangkok: Thai Wattana Panich, 2512.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

Notes on Sir. R. Holland's Audience with H.M.the King of Siam (Enclosure 1 of Mr. Dormer to Sir. Jone Simon Letter, D. March 3, 1934 Recieved March 3)

(คัดจาก: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ F.O. 371/18206)

I saw that the first revolution was inevitable. I know it was coming. The people who were sent home for education were not the same class as in former days. There were not sufficient posts for them to fill. For this reason the body of discontent grew. The bubble was inflated to the bursting-point. Then came the economic depression. The clique that was in possession of remunerative offices was discredited and had to be ousted after the change was made, Phya Mano failed as a statesman. He consulted me, but he didn't take my advice. He was singularly ignorant of popular feeling. He removed from office individuals who had taken part in the revolution, not for that reason, but because he wanted to replace them by others more efficient. He refused to employ propaganda to explain his aims and policy, and he disregarded warning as to the dangers which threatened his Administration. His coup d' E'tat in dissolving the Assembly was effected in spite of my remonstrance as to the probable effects. So he was outwitted by Phya Bahol, whose government was of course, purely militarist. Then came the recent upheaval. You may not know that there were two movements in progress at the same moment; one within Bangkok, the other outside. The first, which represented genuine discontent with the method of Phya Bahol's party, would have won if it had not been forestalled and humpered by the effort of Prince Bavordej. No movement which had for its apparent object the restoration of the old regime could possibly succeed. It was foredoomed to failure, and for that reason I was strongly opposed to Prince Bavoradej or any member of the Princely order heading such a movement. If prince Bavoradej had abstained, the force of the moderate party would certainly have gained the upper hand in Bangkok.

and recent history would have been different. My own part was one of great difficulty. I was bitterly reproached for not having come to Bangkok and placed myself at the head of the so-called Royalist party. What good would that have done? I should have been a pawn in the hands of any party that could control my movements. I should have descended into the arena of politics. I might have imperilled the existence of the monarchy. My decision to go to Singgora was taken at a moment's notice. I think events have proved it right, but it has been a most trying and wearing time. I have been reproached on all sides, both for what I have done and for what I have not done. In England they say the King can do no wrong. In Siam it appears he can do nothing right. The government suspected my every action and discourteously disregarded my offers of mediation. They would have accepted them if things had seem to be going against them. But as soon as they felt they had the upper hand, they wanted no intervention from me. But I think that what has happened has cleared the air. The general position has improved. Phya Bahol is loyal and sensible, but he is surrounded by fanatical young men. Even they, however, perceive that at the moment the King is a necessary future in the Constitution, and I think the belief is gaining ground that I am absolutely opposed to any attempt to reinstate the absolute monarchy. That is quite impossible. There are elements of hope in the present situation. The elections were fairly conducted and the persons chosen, I believe, represent the people's choice. They have already shown that they are not animated by extreme democratic views, and even an adherent of Luang Pradit, who was elected for Bangkok, has declared that he means to represent the view of the people who chose him and is not going to follow slavishly Luang Pradit's behests. There is a considerable body of feeling against Luang Pradit in the new Assembly; among the soldiers, of course, because they fear that Luang Pradit may oppose budget demands for the army, and among others because they suspect Luang Pradit's communistic views. Hence Luang Pradit, finding that his following is in a minority, has asked for a formal

enquiry to decide whether he is a Communist or not! One elected member of the Assembly, Phya Devahastin, had already shown a capacity for independent thought, and has attracted to himself a following not merely from among the elected members, but from among the nominated members also. That is why I think that the outlook has improved since the new Assembly came into being.

Now I feel that the situation will be eased if I absent myself for a time from Siam. If I remain in the country, but am away from Bangkok, I can exercise hardly any control or influence, and my name may be taken in vain by conspirators against the present government. If I stay in Bangkok, I am a target of complaints, and discontented persons will try to focus their intrigues upon me. If I go away for a time, there may be a chance for things to settle down. I should leave a Regency, composed of Prince Narisr and Prince Jainad, and I can always be communicated with, wherever I am in Europe, by telegram or even by telephone. And, as a matter of fact, I feel that I cannot stand much more of it. The strain of the past two years has been terrible. My eye must be operated upon shortly for cataract, and Dr. Noble has told me that a period of two months rest and recuperation is essential before this is done.

I feel that the future will depend very largely on the fate of the persons condemned as a result of the recent rebellion. I have pressed urgently that the death sentences should be commuted. Phya Bahol has agreed to this, but there are many hot-heads who are determined that the executions shall take place. This would be a fatal move. Vengeance would be exacted in the long run from those responsible, and one can only envisage, as a result, a vista of revolutions, each more sanguinary than the last. Foreign opinion would strongly condemn the infliction of the death penalty, especially now that so long a period has elapsed since the sentences were pronounced. The persons who are responsible for the present government are not uninfluenced by the thought that their actions may be regarded unfavourably by foreign Powers. I insisted that I should

grant an audience to you two to-day without any representative of the government being present, and my demand was accorded to because government realise at last that I am not working against them, and that by talking freely and frankly to you, as I have done, I am not likely to prejudice the safety of the Constitution in any way. For some time past the Government have refused to permit me to have any private interview with a European.

The governing idea of the party in power at present is to continue their dominance. All their efforts and measures are directed to that end. Unless they are turned out by force through some counter movement within the army, they will continue in power until the Assembly representing public opinion is capable of indicating its will in a manner which must command abedience.

December 26, 1933.

R.E.H.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Notes on Mr. Baxter's Audience with H.M. the F.O. 371/18206 King of Siam. (Enclose 2 of Mr. Doner to Sir. John Simon Letter, D.R. March 3, 1934)

Pradit

The King opened the conversation with a reference to Sir. Robert Holland's appointment as advisor to the committee set up to report on whether Luang Pradit was or was not a Communist. The King clearly regretted the move, and seemed apprehensive that it was intended to prepare the way for the resuscitation of the Pradit Economic programme. When I mentioned that I had asked Phya Mano whether publication would not be the best refutation, the King stated that he had advised publication.

Later on in the conversation the King said that Pradit had been suggested as Min of Interior in the Government just formed; that he thought such an appointment would be a shock to public confidence; that Pradit was without experience, & C.

Student sent Abroad

The King said that the revolution of the 24th June, 1932, was inevitable, that it would have come whether or not he had given the Constitution earlier. As one of the causes he appeared to lay great weight on the quality of the students sent abroad towards the end of the last reign. This he said, was bad. They were ill-chosen; many failed to pass their examinations and were returned. He pointed out that the Siamese fell into one or other of two classes peasants or officials; that the public service could not absorb the supply; that the curtailment of public expenditure necessitated by the economic crisis aggravated the difficulty of providing openings, in fact, meant reduction in personnel.

The student sent out in the past few years were, he said, a better lot.

Mano.

The King, while appreciating Mano's services, blames him for his refusal to be warned of the dangers to which his Government after the coup d' Etat at the end of March was exposed, and for not taking the necessary measures to safeguard his position. The King considers that Mano made a mistake in dissolving the Assembly on the 1st April last; that the elements which Mano wanted to clear out could have been got rid of without dissolving, that he, the King was against dissolution. Incidentally, he mentioned that Stevens urged dissolution on Mano.

The King appeared to agree with my analysis of Mano, namely, that Mano, who is accused of having worked to betray the revolution and re-establish the old regime, was not, in fact, doing anything of the kind; that he was ousting bit by bit the revolutionaries, not qua revolutionaries, but because he, almost without being aware of it, was seeking to put men in jobs because he thought they were the best men for the jobs. The natural and inevitable, though false, interpretation was that Mano was a traitor to the revolution. Moreover, Mano was temperamentally incapable of using - they were antipathetic to him the necessary instruments of democracy - publicity, playing to the gallery, appeal to popular feeling. Things which Bahol understands and exploits.

The Revolt in October.

The King explained that there were two movements, one within and one without Bangkok. I am uncertain whether the King meant, or to what extent he meant, that there were distinct and separate movements. I am also uncertain whether he believes that the one outside Bangkok was organised by Prince Boveradej.

One thing, however, emerged clearly, namely, that the King considers the choice of a leader was fatal of success. Leadership by any prince, and most of all by Boveradej, was necessarily, if

wrongly, interpreted to mean there - establishment of the old regime. Had the movement been led by other than a prince, the chances are that the Bahol Government would have been overthrown.

During the first few days of the out break the King offered five times to mediate. No notice was taken. The King's opinion is that, as soon as there seemed reason to believe that the Gov't would win, the Gov't was anxious to keep him out of the business. Had it looked as if the revolt would succeed, the Gov't would have accepted his offer to mediation.

The King explained the difficulty and delicacy of his position in the October affair. Had he return to Bangkok, as the Gov't desired and as he is reproached by the Royalists for not doing, he would have become a pawn in the Gov't game. Shut up in the Grand Palace, with no means to ensure his voice being heard outside its walls, with, as he said, the radio in the hands of the Gov't, he would have been impotent; at Hua-Hin he was free to act.

The King admitted that his going to Singgora was a flight. Having already had a gunboat sent to Hua Hin to bring him to Bangkok, he got the wind up at some movement in the troop at Pet-chaburi and fled.

He considered that events have proved he was right in not returning to Bangkok, and would, I think, also claim that the flight to Singgora, though not resulting from a deliberate act of policy, was, in fact, good policy.

In England It is said that the King can do no wrong. In Siam, said the King, it seems the King can do no right. He said that he is always blamed by everybody and for everything. The Gov't is suspicious of him. Incidentally, he remarked that it was a great concession to be allowed to see Holland and me alone. The Royalists are critical and disappointed. They expected him somehow, magically almost, to bring, off a coup d' Etat. All the disgruntled and discontented turn to him and attempt to weave a web of plots and

discontented turn to him and attempt to weave a web of plots and intrigues around him. It is for this reason that he thinks it advisable for him to go away for a lengthy spell abroad. With him away, he thinks that the plotting and intriguing of those opposed to the Government will stop. So long as he is in the country, whether in Bangkok or Hua Hin, efforts will continue to be made to involve him in schemes for the overthrow of the Government. Also health.

Although it can not be said the King eulogised the present Gov't, it is certainly true to say that he did not appear in the least hostile. He has some respect for Bahl, though under no illusions that he is the real and effective head of the Gov't.

(I hear that he has quoted with approval and amusement my comment that during the past six months I had no notion who, what or where was the Gov't.)

The Election

The King said that the elections had not been cooked; was pleased that in the majority of cases the candidates from Bangkok for the provincial constituencies were not elected; that instead, local men, well known, were chosen; that they mean to be independent. Phya Devahastin has, the King stated, collected a group around him. When I mentioned that I had heard Devahastin to play a part. He said that Devahastin isn't very clever, but that he is sensible, shrewd and courageous.

He seemed to think that there was a considerable body of opinion in the new Assembly, critical and apprehensive of Pradit some of the soldiers because they fear that Pradit will oppose expenditure on armaments; another section because of Pradit's communist tendencies.

It was evident that the King has hopes that the Assembly will behave sensible and moderately, and will restrain the military.

Punishment of those implicated in the Revolt.

The King stated that he understood foreign opinion was hostile to the Gov't, whereupon I made a statement somewhat on the following lines. This seemed, so far as I could judge, to be accepted.

The foreign communities resented Mano's overthrow on the 20th June last because they considered that he was running a very decent Gov't under difficult conditions, because they had great confidence in and liking for the man himself. The business communities, ever since the 20th June, have been nervous because they didn't believe that Bahol was really the head of the Gov't, and because, more especially, they feared that the Gov't from one day to the next might devalue the tical and throw the market into a state of disorder. The Recall of Pradit and his appointment to the State Council was a shock to them, a shock aggravated by the fact that the Gov't, on its advent to power, had declared its intention not to recall Pradit.

The foreign communities were, however, open to conviction, and their attitude of distrust would certainly change as and when the Gov't showed that it intended to pursue a moderate, non-revolutionary policy. So far the Gov't had not done anything specific to justify the prevailing distrust, which was based on vague fears and on the lack of any sentiment that the Gov't had a mind of its own.

Mano's Pension

The King was given to understand that it had been decided to pay it.

December 26, 1933.

ภาคผนวก ข.

Summary of letter and note from the King of Siam to Mr. James Baxter
dated 4th August, 1933

(คัดจาก: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ P.O. 371/17176)

Covering letter.

Sorry to have asked you to come down to Hua Hin and not to be able to see you. Have lately discovered that the Government does not like me to see foreigners without being watched by one of themselves. They think the foreigners are on the side of the Princes and prefer Absolute Monarchy. They are still suspicious that the Princes will call on England or France to help them to get back to power.

The tone of my note may seem defeatist. I confess I do not see much hope. I wish people would not expect too much and would think out some way of defending themselves. There are plenty of signs that the People's Party are not going to take the least notice of my opinions or wishes.

The chief fight is against Communism. Perhaps you and other foreign advisers can still help by threatening to resign on bloc. They are still afraid of the bogey of foreign intervention. One must use that bogey to the last even if there is no chance of foreign intervention taking place. Hope you can do something to dangle that bogey in their faces. Sorry to be so melodramatic.

Note.

Political Parties. None. Different opinions, different aims in various groupings, mostly un-organised. The People's Party

has some sort of organisation but no cohesion, no semblance of Party discipline. Its object is to hold on to power through fear. It cannot tolerate the idea of any other party coming into power. They are afraid of their lives and certainly of their jobs. It is possible that they may resort to terrorism. They are showing signs of nervousness and may shortly arrest arbitrarily. They control armaments and there is no possibility of a successful rising unless they quarrel among themselves.

The section of the People's Party which stands by Luang Pradit is the only section which has a policy and leadership. Pradit has some idea of political manoeuvring and party organisation. His followers worship him and follow blindly. His aim is a Socialist republic. He realises that a Republic is not possible at the moment but wants it as soon as possible. His policy is highly to the taste of the lazy Siamese Intelligenzia which wants to break the monopoly of the Chinese and other foreign commercial enterprises. They are too lazy and incapable of doing it themselves and appeal to the State to do for them what they ought to do by their own efforts. It is likely that Republicanism will gain ground as Siamese are naturally envious and vain. Siamese are not social climbers like the English but social levellers through envy and laziness. The Pradit faction has a well organised propaganda. They spread scabrous and scandalous stories about the Royal Family on sexual matters and hope by these means to bring the Royal Family into disrepute. Unless there is some organised counter-action they will succeed.

This aim of the military and naval section of the People's Party is self-preservation. There are no strong leaders and they often quarrel among themselves. They are a band of brigands with good weapons. Conflict is likely. There are factions within the units themselves. There may be elements here which could save the situation. Bahol (the P.M.) is a sincere well-meaning man not blessed with brains and apt to support his friends right or wrong.

Luang Sudhu (army leader) is a sincere patriot and strong personality with a large following of officers. Both Bahol and he are convinced monarchists.

The loyalty of the army and navy means no more than that they will not do anything to harm the King. They will not tolerate the King taking active command of the Army and will not obey any command detrimental to their personal interests. Those who are sincerely loyal do nothing. They will not risk losing their jobs. They show a singular lack of initiative and many are rank cowards. If the officers had possessed the virtues of European officers the coup d'Etat of June 24th 1932 could not have taken place. There were only 33 officers in the plot and the troops were not affected by the propaganda. Yet the few were able to control all the forces in Bangkok with the help of a few tanks containing neither machine guns nor ammunition.

It is believed that the Army could never be fooled into supporting another coup, yet on 20th June last the same leaders again seized the Government without noise. The Army and Navy as such do not exist. There is a band of armed men. The troops in the provinces have practically been disarmed. The Palace Guard is the only body with a semblance of organised force, and it is doubtful how they would behave.

The Opportunists joined in after the coup of June 24th 1932. They have no principles of any kind. They may throw in their lot with Luang Pradit for pickings if his plan succeeds. Communism is welcomed by the educated Siamese who stand to gain good jobs at the expense of the rich and the enslavement of the only politically conscious class is inclined to Communism.

The People's Party has for its object the monopoly of Government jobs for themselves. They are united in their hatred of the Princes because they regard them as possible rivals for the same monopoly.

It must be said in justice that the Princess had too long a spell and that the others were left too long out in the cold.

They are in general loyal to the Throne but are suspicious that the King, persuaded by his relatives, will seize power. Consequently they keep strict watch on him.

There is an extremist section who find the King very much in their way. They would like to put a weak puppet in his place if they dared. They have plans and hopes. They hope to manoeuvre in such a way that the King will abdicate of his own free will.

The Monarchists. The over-whelming majority of the Siamese people are loyal to the King and are firm Monarchists. They regard a Republic with horror. They are quite unorganised so that it may be said that a Royalist party does not exist. There are various shades of opinion:-

1. Hardened Conservatives.

Their ideas are antiquated and superstitious. They cannot understand any limitation of the King's power. Such an idea is sacrilege. They live in hopes that the magical and supernatural powers inherent in the person of the King will one day confound all his enemies. They believe that the present trouble is a temporary visitation caused by some past sin of the King and that in good time his "merits" will cause the old sacred power to return to him. They do nothing at all but grouse a little. The hurricane which destroyed the Cavalry Barracks and the sudden death of one of the cavalry officers are cited as a hopeful sign that the "Phra Barania" is beginning to work or that the Emerald Buddha is waking up and taking notice of things once again.

These people are perfectly hopeless as a political force. But the vast majority of the people are in this state of mind and the mentality of most royalists is tainted by this kind of belief which acts as a deterrent to action. Most Monarchies are so easy to destroy just because of the blind faith in the object of their worship-the King. They do not mean to rescue him or help him through his troubles. On the contrary, it is his job to help them

by the exercise of his magical powers. If the king does not seem to be able to use these supernatural powers it must be because of mere obstinancy or that he has lost his "merits" and virtues. In the end they turn against him and curse him in the same way that an idol-worshipper would overturn and kick his idol when it fails to procure him what he desires. There is an old saying of the Thai. "We have swords always over our necks and whichever sword is nearest that sword is our master." This accounts for the submissive manner in which the Siamese have accepted all the changes of Government we have been having these days.

2. Constitutional Monarchists.

Most of the Siamese who are not taken by the more extreme ideas belong to this category. Yet they do not form themselves into a party because their thoughts are still tinged by the superstitions outlined above. They are used to a particular form of Government. They are lost without the leadership of the Princes. They are not desperate enough to face death for a cause. They realise that one must evolve with the time, that Absolute Monarchy is dead. They support the Constitution on the whole but they would like to see more conservative people at the helm. They think vaguely of making a coup and hope to goodness that someone would get up and do it. They think that the King ought to do something about it and are rather fed up because he does not. They vaguely hope that foreign intervention will save the country from Communism. They hopefully remark that "surely the English or the French will never allow Siam to become Communist." It is unfortunate that in the circumstances, the Princes cannot lead them. If the Princes were to attempt to lead the Royalists, it would be the end of the Monarchy. If the Royalists are to do anything they must find a leader from their own ranks. A real menace of Communism may perhaps drive them to action - possibly too late.

3. Die hard Absolut Monachists.

There are a few. Their idea is to make a coup and wipe out the whole lot of the Revolutionaries. They hope that the King

will call upon his loyal troops, make war on Bangkok, execute the Revolutionaries and re-assert his personal rule. All this is sheer madness. It is said that many of the foreigners are of this opinion.

There is no turning back. All efforts must be concentrated on making the Constitution work.

The greatest weakness of the Royalists is their lack of leadership. Their natural leaders are the Princes and they cannot lead.

The King had some influence on the Mano Government and exerted it as fully as possible. He was not always listened to. With the change of Government his influence can only be a negative one. The present Government does not seek and does not mean to take his advice. If the King is to be able to use his negative influence he must have a certain liberty of action. He must not put himself into a position where he could readily be coerced. His strongest weapon is the threat to abdicate - effectively used several times already. To be really effective there must be some chance that he could put the threat into execution, that is, to be able to go away or to retire to some safe place and await events. To make the same threat while he is in Bangkok is not half so effective since he lacks liberty of action. The revolutionaries have only to get hold of his person effectively to stop any kind of movement on the part of the Royalists. With the King in their hands they can take measures to suppress any attempted revolt. With the King at large and free to lead a revolt they have to be more cautious.

The King's presence in the Capital cheers the people. But it gives false hopes to the Royalists and makes them more content than ever to leave things to the gods. It is really a misfortune that the people place too much hope in the King. He cannot help them much. The sooner they realise that they must help themselves, the better.

ภาคผนวก ค.

Confidential letter from His Serene Highness Prince Vipulya Svastivong (late Private Secretary to His Majesty King Prajadhipok of Siam) to His Excellency Etatsraad H.N. Andersen.

(คัดจาก: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ F.O. 371/18206)

20th December, 1933

Dear Mr. Andersen,

I am writing a somewhat long letter in order to put you au courant with the political situation in Siam, you know me well enough to be certain that I do not exaggerate and I have had the advantage of passing through all the late troubled period of our history, in a post near to His Majesty.

We will start from 1st April, 1933, when Phya Mano, the former Prime Minister made his coup. He foresaw the future danger to the country if Luang Pradit and his followers succeeded in establishing their extremely socialistic or communistic schemes. Hence, he managed to close the assembly, which was impossible to manage, as it was controlled by Pradit's men, as well as to so arrange that Luang Pradit had to leave the country, on a foreign tour.

Phya Mano also managed that the military leaders retired, thus paving the way for "moderates", Pradit's followers however, were powerful, and extremists are always more active than the Moderates, and they prevailed upon Phya Bahol, who is really not clever, but susceptible to flattery, to make a coup on June 20th, 1933.

Phya Mano was forced to resign (by force) and all the Moderates were dismissed, with a few exceptions. Thus the extremists came into power again. They began their aggressive campaign

again and ended by calling back Luang Pradit.

Unfortunately the country had no real patriots or anyone with a bold political conviction. There were talks that Pradit would never live, but nothing took place. The death of this man and two or three followers would squash the whole movement.

After Pradit's arrival, things went from bad to worse. Every indignity was heaped upon the King, but the real truth was kept from the people and the King accepted everything without a murmur. You will not consider me unseemly when I say honestly that events would have turned out otherwise, if we had had a King of strong character, like Prince Chakralong, but it was not to be, and the present King has lost the country and the Chakri dynasty will never again be in the ascendant, I am afraid history will not put him down as a great King.

Knowing his weakness and indecisiveness, I attempted to support and advise him, in order to put backbone into him and for a time I succeeded. I was however, handicapped by the fact that the Extremists hated me for being a strong man behind the King, and the King's inner circle of favourites also hated me because they were jealous.

However, I stuck to the King and went with him wherever he went.

The scheme of Pradit and his followers is to annoy the King by every trick that they can, in order to get the King to abdicate of his own free will.

They cannot send the King away by force. Nor can they declare a Republic. Apart from the fact that the whole country would be against them, if they acted thus, the foreign powers would probably not recognize a Republic.

Dissatisfaction grew and it culminated in a movement of the Provinces, led by Prince Bovoradej, a brother of Prince Charoon (of Paris Legation). The fact that the movement was led by Prince

Bovoradej was an unfortunate accident. I found out later that Bangkok was to have risen simultaneously against oppressors, but when they knew that the Provincial Movement was led by a Prince, they thought that the Chakri dynasty was trying to bring back Absolutism, which was far from the truth. Bangkok therefore turned traitor and refrained from helping thus leaving Bovoradej alone. As you know, he was defeated, because the Provinces were not armed so well as Bangkok and had not much money. No money was seized from the Provincial Treasuries, because Bovoradej had scruples.

The people who were killed in the fighting were mostly civilians, poor cultivators who refused to leave their homes. They were fired on by Government troops, because Government troops thought rebels were hiding in those homesteads. Afterwards the Government put every blame on the Provincial troops, who were not in a position to deny it.

Bovoradej and some of his followers fled to Indo China and prices are put on their heads. About 700 were arrested.

The Extremists, who are now in Power, took the opportunity to get their revenge on all those who were loyal and all members of the Royal Family. Everyone was suspected of being concerned with the Northern movement and indiscriminate arrests took place, on the most silly evidence.

A special court martial was created and those arrested were treated inhumanly. Sittriporn, one of Bovoradej's brothers, arrested on silly evidence, was so illtreated that he is said to have gone mad. Three retired Generals (Phyas) are under sentence of death. Anyone helping the King or being loyal is now called a rebel.

The word "loyalty" is now translated as "Treason". It is an impossible situation.

The Extremists at once ordered the arrest of Prince Svasti, the King's father in law, also the Commander of the Palace Guards,

a son of Prince Svasti. You can see that it is absolutely absurd because the King's father in law would surely not act against the King! The Extremists also ordered secretly my arrest. They said I was concerned in the Provincial movement.

The King at once sent Prince Svasti and his family to Penang. I was ordered to go and stay in Penang, where I am now. The King said that he could not protect us, as he was powerless. The special court consists of Extremists and the prosecuting Council is composed of the most virulent Extremists. They bribe witnesses and make up cases. Thus "might is right" at the present moment, and there is no security to life or property. We therefore take no chances.

As I was absent, I felt that I had to resign, as the post of King's Secretary could not be left vacant.

In this way, the Extremists have succeeded in isolating the King from men who support him and make him strong.

Those who are jealous of me and desire my post, are also glad. There is no one yet in my post, but as I shall now not be able to accompany the King to Europe, in spite of my desire, probably Prince Devawongs or the A.D.C. in chief will act for a time as His Majesty's Secretary.

Thus you will see that I am now of no importance. I am glad to see however, that friends are still not leaving me. They are real friends and not just "fair weather" friends. We shall see what happens in the future.

I wrote to Mr. Christiansen, asking if I might perhaps I get free passage with my family Europe. Also, that my luggage might be sent free of freight from Bangkok, as financially I am rather hard hit.

So far no reply has come from Mr. Christiansen, and I am wondering whether he has not received my letter, or whether he is reluctant to help, for fear of criticism.

During the fighting at Petchaburi, which is only half an

hour by train from Huahin, where the King was staying, the King suddenly, on 17th October, decided to flee from Huahin to Singora, because he had heard that the Government troops were winning. The excuse given was that His Majesty feared the rebel troops would take His Majesty as hostage, to obtain favourable terms, but the real reason was that the King feared that the Government would hold him as hostage because the Government thought that the Provincial rising was supported by the King. It is a funny situation.

The King departed in a small motor boat, at considerable risk on account of the rough sea, while the retinue went by train. As the authorities refused to let us have a train, the Palace Guards seized the engine and carriages by force from a nearby station. The train was loaded with members of the Royal family, including women and children, and among the passengers were Prince Damrong, Prince Naris etc.

The authorities found out that the train's load consisted chiefly of the members of the Royal family and even suspected that the King was on board. They therefore ordered the line to be derailed at certain spots, and ordered the train to be blown up!! They would afterwards say as an excuse that they thought the rebel troops were escaping by train, but we should all be dead by that time, including the women and children, and perhaps the King. They would then say that they regretted the mistake and would set up a Republic! This is the absolute truth.

Fortunately, the Governor of Chumporn, a loyal subject, and also the Chief Commander of Gendarmes of the South, had heard rumours and they saved the train from being blown up, by bringing Gendarmes to prevent the evil doers from carrying out the order of the Railway Department, which is all Red.

For thus helping the King and the Royal family, these two officials were recalled to Bangkok and at once arrested as being concerned in the rebellion!!

The real situation then is that the country is held by a

small faction of persons, who are mostly young men, and who are thinking only of their own pockets. They desire to set up a Republic, on Communistic lines, but dare not do so. They are meanwhile holding on to the King as a refuge behind which they act, and the blame will rest chiefly on the King.

All Government communiques are untrue and intended to deceive and many people are deceived accordingly.

The foreigner, except those few who really know, thinks it a joke. But it is not a joke. It is the end of our history and the death blow to financial prosperity. In any case, we shall be nearly bankrupt and the Tical is bound to go down. In fact Baxter, the Financial Adviser, thinks it is inevitable that the Tical should be devalued. The future is very dark.

If the King had been strong enough, he could have raised his Standard Flag and refuted the Government, and the whole country would have followed him, because at heart the Army and Navy are not communist or Republican. But the King failed in the hour of need, and the country is going to ruin.

The demand of the Provinces was quite reasonable. They demanded 4 leaders, whom they considered as Communists and demanded that more rights and dignity be given to the King. Also that the Army and Navy be kept out of politics, so as to have peace for the country.

The leaders of the Extremists were cornered and therefore adopted every trick to save themselves. In fact they succeeded so well that they defended their lives by using part of the Army to defend them, as well as to use the King's name for all their acts.

The Navy took no part, but sided passively with the Provinces.

There is thus great tension between the Navy and the Army, or rather part of the Army. The relative of those under sentence of death or arrested and likely to receive severe sentences (just because they are loyal to the King) will be on the look out for

revenge.

The army which follows Phya Song (now in Europe) dislikes Luang Bibul; who is the man in power, but whom foreigners never hear about. Luang Bibul is the 2nd Commander of the Army and he is the military arm of Luang Pradit, who is the brain. A small section of the Navy under Luang Subachalasai is with Pradit. Phya Bahol the Premier is merely a dupe. The rest of the Navy is under Luang Sindhu, one of my old students in Denmark, and a brother of Phya Rajvangsan.

Luang Sindhu is a Moderate and supports the Provincial aims, but is at present keeping quiet, looking probably for chance.

The French have refused to give up Prince Bovoradej, although the Government asked for his extradition under a criminal charge!! The British will follow the French in this policy. Thus there is unsatisfactory feeling between the present Government and our neighbours.

The Extremists in power have therefore looked towards the Japanese, who want Asian domination and who dislike the Europeans on account of Japan's retirement from the League of Nations as well as for non support of Japan against China on the Manchuoko question.

Meantime the country is being ruined financially, The peasants know nothing. They are all Royalists, but cannot act because they are ignorant, also because they do not even understand the political change that has taken place.

I predict more unrest as well as financial ruin. No foreign power will give us a loan, as they have no confidence. The result will be over taxation and this economic reason as well as other reasons, such as injustice policy of terrorism etc., will one day bring the country into civil war again, unless Foreign Powers take a hand. We shall then lose our pride, but there will be safety and justice, which is not the case at present.

I have an idea that I am being used as a scapegoat by the

King and the inner circle of favourites, because the King and his close entourage are suspected of being at the back of this recent revolt. I shall say nothing, on account of my sense of loyalty. If the King wants to use me that way, he can do so, but I doubt whether it will benefit him in the end, as truth and justice will finally prevail.

I am not complaining. I take everything as it comes, being a sportsman, but I know that I have your sympathy.

I am staying near the house of a relative in Penang.

Mr. Koh U Tok is a cousin of my father in law, and Koh U Tok is well known in Penang, being a magistrate and head of the Chinese here. He has also the title of Phya Ratanasethi. You can address letters to me through his care as the Siamese Consul here is not safe, he being uncertain in his political tendencies.

Prince Damrong, Prince Vuddhijai, Prince Svasti and family are also in Penang. They do not want to be arrested nor held as hostages like on 24th June 1932. Phya Mano is also here

I very much doubt whether the King can go to Europe. At any rate, they will delay his departure probably, because they desire to hold him as a hostage, or a kind of glorified prisoner, in order to prevent all danger of future Royalist risings.

I should be grateful if you will request your Company Agent in Penang to help me whenever possible, in any way he can.

With most sincere and friendly sentiments to you and Mrs. Anderson, I am.

Yours most sincerely

(Sd) M.C. Vipulya.

Reflections:

Prince Svasti, King's Father in Law	}	now at Penang.
Prince Damrong, King's uncle, foremost member of Royal family		
Prince Vipulya, writer, until lately in prominent positions		

ภาคผนวก ง.

1. ประกาศของคณะราษฎร ฉบับที่ 1

ราษฎรทั้งหลาย

เมื่อกษัตริย์องค์นี้ได้ครองราชสมบัติสืบต่อจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจันทราธิราช ในชั้นต้นราษฎรได้หวังกันว่า กษัตริย์องค์ใหม่นี้คงจะปกครองราษฎรให้ร่มเย็น แต่การกระทำเป็นไปตามความหวังที่คิดไม่ กษัตริย์ครองทรงอำนาจอยู่เหนือกฎหมายตามเดิม ทรงแต่งตั้งญาติวงศ์และคนสอดพลอไว้คั่นงามความรู้ให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ๆ ไม่ทรงฟังเสียงราษฎร ปล่อยให้ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต มีการรับสินบนในการก่อสร้างซื้อของใช้ในราชการ หากำไรในการเปลี่ยนราคาเงิน ผลิตเงินทองของประเทศ ยกพวกเจ้าขึ้นให้สิทธิพิเศษมากกว่าราษฎร ปกครองโดยขาดหลักวิชา ปล่อยให้บ้านเมืองเป็นไปตามยถากรรม ดังจะเห็นได้ในการตกต่ำในการเศรษฐกิจและความเดือดร้อนทำมาหากิน ซึ่งราษฎรได้รู้กันอยู่ทั่วไปแล้ว รัฐบาลของกษัตริย์เหนือกฎหมายมิสามารถแก้ไขให้ขึ้นขึ้นได้ การที่จะแก้ไขไม่ได้ก็เพราะรัฐบาลของกษัตริย์นี้มิได้ปกครองประเทศเพื่อราษฎรตามที่รัฐบาลอื่น ๆ ได้กระทำกัน รัฐบาลของกษัตริย์ได้ถือเอาราษฎรเป็นทาส (ซึ่งเรียกว่าไพร่บ้าง ข้าบ้าง) เป็นสัตว์เครื่องใช้งาน ใ้เห็นว่า เป็น ^{มนุษย์} ~~มนุษย์~~ เพราะฉะนั้นแทนที่จะช่วยราษฎร กลับพากันทำนามนหลังราษฎร จะเห็นได้ว่าภาวีสภาพที่บีบคั้นเอาจากราษฎรนั้น กษัตริย์ได้หักเอาไว้ใช้ส่วนตัวปีหนึ่งเป็นจำนวนหลายล้าน ส่วนราษฎรสิ กว่าหาได้แต่เล็กแต่น้อย เลือดตาแทบกระเด็น ถึงคราวเสียภาษีราชการหรือภาษีส่วนตัว ถ้าไม่มีเงินรัฐบาลก็ยึดทรัพย์หรือไ้ใช้งานโยธา แต่พวกเจ้ากลับนอนกินเป็นสุข ไม่มีประเทศใดในโลกจะให้เงินเจ้ามากเช่นนี้ นอกจากพระเจ้าซาร์และพระเจ้าไกโรเซอร์เยอโรมัน ซึ่งชนชาติขึ้นได้โค่นราชบัลลังก์เสียแล้ว

รัฐบาลของกษัตริย์ได้ปกครองอย่างหลอกลวงไม่ซื่อตรงต่อราษฎร มีเป็นต้นว่าจะบำรุงการทำมาหากินอย่างไร น้อย่างนี้ แต่ครั้งคอย ๆ ก็เหลวไป หาได้ทำจริงจึงไม่มีผู้นำชักกล่าวหมิ่นประมาทราษฎรผู้มีบุญคุณเสียภาษีอากรให้พวกเจ้าได้กิน ว่าราษฎรมี

เสียงทางการเมืองไม่ได้เพราะราษฎรยังโง่ ถ้าราษฎรโง่เจ้าก็โง่เพราะเป็นคนชาติเดียวกัน ที่ราษฎรรู้เท่าไม่ถึงเจ้านั้นไม่ใช่เพราะโง่ เป็นเพราะขาดการศึกษาที่พวกเขาเข้าปกปิดไว้ไม่ให้เรียนเต็มที่ เพราะเกรงว่าราษฎรได้มีการศึกษาก็จะรู้ความชั่วร้ายที่ทำไว้และคงจะไม่ยอมให้ทำนอบนหลังคน

ราษฎรทั้งหลาย ฟังรู้เดียงว่าประเทศนี้เป็นของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎรเป็นชนผู้ประเทศให้มีอิสรภาพพ้นมือจากข้าศึก พวกเจ้ามีแต่ขุมมือเปิบและกวาดทรัพย์สมบัติเข้าไว้ตั้งหลายร้อยล้าน เงินเหล่านี้เอามาจากไหน ก็เอามาจากราษฎรเพราะวิธีทำนอบนหลังคนนั่นเอง. บ้านเมืองกำลังอัคคีคตผิดเคื่อง ชาวนาและพ่อแม่ทหารต้องทิ้งนามา เพราะทำไม่ได้ผล รัฐบาลไม่บำรุง รัฐบาลไล่คนงานออกอย่างเกลื่อนกลาด นักเรียนที่เรียนสำเร็จแล้วและทหารที่ปลดกองหนุนไม่มีงานทำ จะต้องออกหากไปตามยถากรรม เหล่านี้เป็นผลของรัฐบาลของกษัตริย์เห็นอกุฏหมาย มีบั้นข้าราชการผู้น้อย นายสิบและเสมียน เมื่อให้ออกจากงานแล้ว ไม่ให้เบี้ยบำนาญ ความจริงควรเอาเงินที่กวาดรวบรวมไว้มาจัดบ้านเมืองให้มีงานทำ จึงจะสมควรที่สนองคุณราษฎรซึ่งได้เสียภาษีอกรกรให้พวกเขาได้ร่ำรวยมานาน แต่พวกเขา ก็ทำได้ทำอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ คงสูบเลือดกันเรื่อยไป เงินมีเหลือเท่าไรก็เอาฝากต่างประเทศคอยเตรียมหนีเมื่อบ้านเมืองทรุดโทรม ปล่อยให้ราษฎรอคตชยาก การเหล่านี้นยอมชั่วร้าย

เหตุฉะนั้น ราษฎร ข้าราชการ ทหาร พลเรือน ที่รู้เท่าถึงการกระทำอันชั่วร้ายของรัฐบาลดังกล่าวแล้ว จึงรวมกำลังตั้งเป็นคณะราษฎรขึ้น และได้ยึดอำนาจของรัฐบาลของกษัตริย์ไว้แล้ว คณะราษฎรเห็นว่าการที่จะแก้ความชั่วร้ายก็โดยที่จะต้องจัดทำการปกครองโดยมีสภา จะได้ช่วยกันปรึกษาหารือหลายๆ ความคิดดีกว่าความคิดเดียว ส่วนผู้เป็นประมุขของชาตินั้น คณะราษฎรไม่มีประสงค์ทำการชิงราชสมบัติ ฉะนั้น จึงขอเชิญให้กษัตริย์องค์นี้ดำรงตำแหน่งกษัตริย์ต่อไป แต่จะต้องอยู่ใต้กฎหมายธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จะทำอะไรโดยลำพังไม่ได้ นอกจากความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร คณะราษฎรได้แจ้งความเห็นนี้ให้กษัตริย์ทราบแล้ว เวลานั้นยังอยู่ในความรับตอบ ถ้ากษัตริย์ตอบปฏิเสธหรือไม่ตอบภายในกำหนดโดยเห็นแก่ส่วนตนว่าจะถูกถอดอำนาจลง

ก็จะได้ว่าทรยศต่อชาติ และก็เป็นการจำเป็นที่ประเทศจะต้องมีการปกครองอย่าง ประชาธิปไตย กล่าวคือประมุขของประเทศจะเป็นบุคคลสามัญ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎร ได้ตั้งขึ้นตามตำแหน่งตามกำหนดเวลา ตามวิธีนี้ราษฎรพึงหวังเถิดว่าราษฎรจะได้รับ การบำรุงอย่างดีที่สุด ทุกๆ คนจะมีงานทำ เพราะประเทศของเราเป็นประเทศที่อุดม สมบูรณ์อยู่แล้วตามสภาพ เมื่อเราได้ยึดเงินที่พวกเจ้ารวบรวมไว้ ากการทำงานบหนัก คนทั้งหลายรอด้านมาบำรุงประเทศแล้ว ประเทศจะต้องเฟื่องฟูเข้มแข็งมั่นคง การปก- ครองซึ่งคณะราษฎรจะพึงกระทำก็คือ จำต้องวางโครงการอาชีพหลักวิชา ไม่ทำเหมือน คนตาบอด เช่น รัฐบาลที่มีกษัตริย์เหนือกฎหมายทำมาแล้ว เป็นหลักใหญ่ๆ ที่คณะราษฎร วางไว้เมื่ออยู่ว่า

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง การศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศให้มั่นคง

2. จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดคน น้อยลงให้มาก

3. ต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่ จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎร ออกชยาก

4. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ให้พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎร เช่นที่เป็นอยู่)

5. จะต้องให้ราษฎรได้เสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อ หลัก: 5 ประการดังกล่าวข้างต้น

6. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

ราษฎรทั้งหลาย จงพร้อมใจกันช่วยคณะราษฎรให้กระทำกิจอันคงจะอยู่ชั่วดินฟ้า นี้ให้สำเร็จ คณะราษฎรขอให้ทุกคนที่มีได้ร่วมมือเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลกษัตริย์เหนือกฎหมายพึงตั้งอยู่ในความสงบและตั้งหน้าทำมาหากิน อย่าทำการใดๆ อันเป็นการขัดขวางต่อ คณะราษฎรนี้ ประเทศจึงมีความเป็นเอกราชอย่างพร้อมบูรณ์ ราษฎรจะได้ความปลอดภัย ทุกคนจะต้องมีงานทำไม่ต้องอดตาย ทุกคนจะมีสิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพพ้นจากการ

461

เป็นไพร่ เป็นข้า เป็นทาสพวกเจ้า หมกสมัยที่เจ้าจะทำนาบนหลังราษฎร สิ่งทีทุกคน
พึงปรารถนา คือ ความสุขความเจริญอย่างประเสริฐซึ่งเรียกเป็นศัพท์ว่า "ศรีอารีย์"
นั้น ก็จะมีบังเกิดขึ้นแก่ราษฎรทั่วหน้า

คณะราษฎร

24 มิถุนายน 2475

พิมพ์ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา วรรณสุต. เอกสารการเมือง-การปกครอง
ไทย พ.ศ. 2417-2477. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514.
หน้า 209- 11.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. พระราชกระแสตอบคณะราษฎร เนื่องในโอกาสที่คณะราษฎร เข้าเฝ้าขอพระราชทาน
ขมาโทษ เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2475

"ข้าพเจ้าขอขอบใจท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง ในการที่ได้มาทำพิธีขอขมาต่อตัว
ข้าพเจ้าและพระราชวงศ์จักรีในวันนี้ การกระทำของท่านในวันนี้ทำให้รู้สึกยินดีเป็นอย่าง
ยิ่ง ไม่ไยดีที่ที่ท่านมาขอขมาแก่ตัวข้าพเจ้าโดยเฉพาะ เพราะข้าพเจ้าเองก็ได้ให้อภัย
โทษแก่ท่านทั้งหลายมานานมาแล้ว เพราะเข้าใจในประสงค์ของท่านที่ ท่านกระทำ
การในคราวนี้เพื่อหวังประโยชน์ต่อชาติจริงๆ ข้าพเจ้าได้ตั้งใจช่วยเหลือท่านให้ท่าน
ทำการ เป็นผลสำเร็จเรียบร้อยที่สุดที่จะเป็นไปได้โดยข้าพเจ้ามีความเห็นใจในความ
คิดของท่าน ขอที่ข้าพเจ้าตั้งใจมากนั้น คือในคำขอขมานั้นท่านได้กล่าวถึงสมเด็จพระ-
มหากษัตริย์ราชและเจ้านายในพระราชวงศ์จักรีว่าได้ทรงมีส่วนในการนำความเจริญมา
สู่ประเทศสยามด้วยหลายพระองค์ด้วยกัน ซึ่งเป็นความจริง ในคำประกาศวันที่ 24
มิถุนายน นั้น ขอความที่ทำให้ข้าพเจ้าเองและสมาชิกราชวงศ์จักรีรู้สึกโทมนัสอย่างยิ่ง
คือ ในข้อที่ทำให้เขาใจว่าพระราชวงศ์จักรีไม่ได้ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศสยามอย่าง
ใดอย่างหนึ่งเลย ข้อนั้นทำให้สมาชิกในพระราชวงศ์จักรีโทมนัสน้อยใจและแค้นเคือง
มาก เมื่อท่านได้กล่าวแก้ไขในวันนี้แล้ว ข้าพเจ้าหวังว่าจะเป็นผลสมานไมตรีระหว่าง
พระราชวงศ์จักรีกับพวกท่านและราษฎรทั่วไปให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ อันที่จริงเจ้า
นายในพระราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ยอมทรงถือเป็นหน้าที่ของพระองค์ที่จะทำอะไรให้เป็น
ประโยชน์แก่บ้านเมือง จึงได้ทรงรับราชการในกระทรวงต่างๆ ทุกพระองค์ตามแต่จะ
ทำได้ แต่ตามวิสัยธรรมดาของคนและตระกูลอันใหญ่ก็ย่อมมีสมาชิกมีความสามารถถึง
หย่อนกว่ากันเป็นธรรมดาและย่อมมีการทำพลาดพลั้งบ้าง ข้าพเจ้าเชื่อว่า ถ้าเจ้านาย
จะได้ทรงทำการพลาดพลั้งไปบ้างก็มีไซ้โดยอคติ โดยเหตุนี้เมื่อท่านได้กล่าวคำแก้ไขใน
วันนี้ และท่านมีความรู้สึกว่พระราชวงศ์ได้ทรงทำประโยชน์แก่ประเทศชาติของเราเช่น
นี้ก็ย่อมจะล้างความโทมนัสทั้งหลายทั้งปวงของข้าพเจ้าเองและพระราชวงศ์จักรีได้สิ้น
นอกจากนี้ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ท่านได้คิดมาทำพิธีขมาในวันนี้เอง โดยที่ข้าพเจ้า
ไม่ได้ขอรองอย่างหนึ่งอย่างใดเลย การที่ท่านทำเช่นนี้ยอมเป็นเกียรติยศแก่ท่านเป็น

อันมาก เพราะท่านทั้งหลายได้แสดงว่ามีธรรมะในใจและเป็นคนที่สุจริตและใจเป็นนักเลง คือเมื่อท่านรู้สึกว้าวใจทำอะไรที่เกินไปพลาดลงไปบ้าง ท่านก็ยอมรับผิดโดยดีและโดยเปิดเผย การกระทำเช่นนี้เป็นของที่ทำยากและต้องใจเป็นนักเลงจริงๆ จึงจะทำได้ เมื่อท่านได้ทำพิธีเช่นนี้ ในวันนี้ก็แสดงให้เห็นชัดว่า การใดๆ ที่ท่านได้ทำไปนั้นท่านได้ทำไปเพื่อหวังประโยชน์แก่ประเทศอย่างแท้จริง ท่านได้แสดงว่ามีน้ำใจกล้าหาญทุกประการ ท่านกล้ารับผิด เมื่อรู้สึกว้าวใจว่าตนได้ทำการพลาดลงไป คั้งนี้เป็น การที่ทำให้ประชาชนรู้สึกไว้วางใจในตัวท่านยิ่งขึ้นอีกเป็นอันมาก ในข้อนี้ทำให้ข้าพเจ้า รู้สึกยินดีเป็นอันมาก

เพราะฉะนั้นในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอให้พรแก่ท่านทั้งหลาย ขอจงเจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ทุกประการ มีกำลังกาย กำลังใจ เพื่อสามารถทำการงานให้เป็นที่ประโยชน์แก่ประเทศของเราสืบไป"

ที่มา สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี. "พระราชบันทึกทรงเล่า," สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม). เบื้องแรกประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์, 2516. หน้า 6 - 7.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศพระราชสมบัติก

ป.ป.ร.

บ้านโนล

แครนลี ประเทศอังกฤษ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทำการยึดอำนาจการปกครองโดยใช้
 ทหาร ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้ว ได้มีหนังสือมาอัญเชิญข้าพเจ้าให้ดำรง
 อยู่ในตำแหน่งพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าได้รับคำเชิญนั้น เพราะเข้าใจ
 ว่าพระยาพหลและพวกจะสถาปนารัฐธรรมนูญตามแบบประเทศทั้งหลาย ซึ่งใช้การปก
 ตามหลักนั้น เพื่อให้ประชากรราษฎรได้สิทธิที่จะออกเสียงในวิธีการดำเนินการปกครองประ
 เทศและนโยบายต่างๆ อันจะเป็นส่วนได้ส่วนเสียแก่ประชาชนทั่วไป ข้าพเจ้ามีความเลื่อม
 ใสในวิธีการเช่นนั้นอยู่เสมอ และกำลังคำริจะจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ
 สยามให้เป็นไปตามรูปนั้น โดยมีให้มีการกระหนกระเทือนอันร้ายแรง เมื่อมีเหตุอันรุน
 แรงขึ้นเสียก่อนแล้ว และเมื่อผู้ก่อการรุนแรงนั้นอ้างว่ามีความประสงค์จะสถาปนารัฐ
 ธรรมนูญเช่นเท่านั้น ก็เป็นอันไม่ผิดกับหลักการที่ข้าพเจ้ามีความประสงค์อยู่เหมือนกัน
 ข้าพเจ้าจึงเห็นควรโน้มความประสงค์ของผู้ก่อการยึดอำนาจนั้นได้ เพื่อหวังความสงบ
 รียบภายในประเทศ ข้าพเจ้าได้พยายามช่วยเหลือในการที่จะรักษาความสงบรียบ
 คาย เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงอันสำคัญเป็นไปโดยราบรื่นที่สุดที่จะเป็นไปได้ แต่ความ
 พยายามของข้าพเจ้าไร้ผลโดยเหตุที่ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองหาได้กระทำให้
 บังเกิดมีความเสรีภาพในบ้านเมืองอย่างสมบูรณ์ขึ้นไม่และมีได้ั้งความคิดเห็นของราษฎร
 โดยแท้จริง และจากรัฐธรรมนูญมีทั้งสองฉบับ จะพึงเห็นได้ว่า อำนาจที่จะกำหนดคนโย
 บายต่างๆ นั้นตกอยู่แก่คณะผู้ก่อการและผู้สนับสนุนเป็นพวกพ้องเท่านั้น มิได้ตกอยู่แก่ผู้
 แทนซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือก: เช่น ในฉบับชั่วคราวแสดงให้เห็นว่า ถ้าผู้ใดไม่ได้รับความ
 เห็นชอบของผู้ก่อการ จะไม่ได้เป็นผู้แทนราษฎรเลย

ฉบับถาวรได้มีการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นตามคำขอรองของข้าพเจ้า แต่ก็ยังให้มี
 สมาชิกที่ตนเลือกเองเข้ากำกับอยู่ในสภาผู้แทนถึงครึ่งหนึ่ง การที่ข้าพเจ้าได้ยินยอมให้
 สมาชิก 2 ประเภท ก็โดยหวังว่าสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งข้าพเจ้าตั้งขึ้นนั้น จะเลือก
 จากบุคคลที่รอบรู้การงานและชำนาญในวิธีการดำเนินการปกครองโดยทั่วไป ไม่จำกัด
 ว่าเป็นพวกใดคณะใด เพื่อที่จะได้ช่วยเหลือแนะนำทางให้แก่สมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นมา

แต่ครั้งถึงเวลาที่ทั้งสมาชิกประเภท 2 ขึ้น ข้าพเจ้าหาได้มีโอกาสแนะนำในการเลือก
 เลย และคณะรัฐบาลก็เลือกเอาแต่เฉพาะผู้ที่เป็นพวกพ้องของตนเกือบทั้งนี้ มิได้คำนึง
 ถึงความชำนาญ นอกจากนี้ คณะผู้ก่อการบางส่วนได้มีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงโครง
 การเศรษฐกิจของประเทศอย่างใหญ่หลวง จึงเกิดการแตกร้าง กันขึ้นเองในคณะผู้ก่อ
 การและพวกพ้อง จนต้องมีการปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา โดยคำแนะนำ
 ของคณะรัฐบาล ซึ่งมีตำแหน่งอยู่ในเวลานั้น ทั้งนี้เป็นเหตุให้มีการปั่นป่วนในการเมือง
 ต่อมาพระยาพหลฯ กับพวกก็กลับเข้าทำการยึดอำนาจโดยกำลังทหารเป็นครั้งที่ 2 และ
 แต่ขึ้นมาความหวังที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เป็นไปโดยราบรื่นก็ลดน้อยลง

เนื่องจากเหตุที่ผู้ก่อการมิได้กระทำให้มีเสรีภาพในทางการเมืองอันแท้จริง และ
 ประชาชนมิได้มีโอกาสออกเสียงก่อนที่จะดำเนินนโยบายอันสำคัญๆ จึงเป็นเหตุให้มีการ
 กบฏขึ้นถึงกับต้องต่อสู้ฆ่าฟันกันเองในระหว่างคนไทย

เมื่อข้าพเจ้าได้ร้องขอให้เปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญเสีย ให้เข้ารูปประชาธิปไตย
 อันแท้จริง เพื่อให้เป็นที่พอใจแก่ประชาชน คณะรัฐบาลและพวกซึ่งกุมอำนาจบริหารใน
 เวลานั้นก็ไม่ยินยอม ข้าพเจ้าได้ร้องขอให้ราษฎรได้มีโอกาสออกเสียงก่อนจะเปลี่ยนหลัก
 การ และนโยบายสำคัญอันมีผลได้เสียแก่พลเรือน รัฐบาลก็ไม่ยินยอม และแม้แต่การประ
 ชุมในสภาผู้แทนราษฎรในเรื่องสำคัญ เช่น เรื่องคำร้องขอต่างๆ ของข้าพเจ้า สมาชิก
 ก็มีได้มีโอกาสพิจารณาเรื่องโดยถ่องแท้และละเอียดลออเสียก่อน เพราะถูกเร่งรัดให้ลง
 มติอย่างรีบด่วนภายในวาระประชุมเดียว นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ออกกฎหมายให้วิธีปราบ
 ปราบบุคคลซึ่งถูกหาว่าทำความผิดทางการเมือง ในทางที่ผิดยุติธรรมของโลก คือ มิได้
 ให้ต่อสู้คดีในศาล มีการชำระโดยคณะกรรมการอย่างลับไม่เปิดเผย ซึ่งเป็นวิธีการที่ข้าพ
 เจ้าไม่เคยใช้ในเมื่ออำนาจลึทธิซาดยังอยู่ในมือข้าพเจ้าเองและข้าพเจ้าได้ร้องขอให้
 เลิกใช้วิธีนี้ รัฐบาลก็ไม่ยอม

ข้าพเจ้าเห็นว่ารัฐบาลและพวกพ้องใช้วิธีการปกครองซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักการ
 ของเสรีภาพในส่วนบุคคล และหลักความยุติธรรมตามความเข้าใจและยึดถือของข้าพเจ้า
 ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะยินยอมให้ผู้ใดคณะใดใช้วิธีการปกครองอย่างนั้นในนามของข้าพ
 เจ้าต่อไปได้

ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจ อันเป็นของข้าพเจ้าอยู่เดิมให้แก่ราษฎร
ทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะใดโดยเฉพาะ
เพื่อใช้อำนาจโดยสิทธิขาด และโดยไม่มีซึ่งเสียงอันแท้จริงของประชาราษฎร

บัดนี้ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ความประสงค์ของข้าพเจ้าซึ่งจะให้ราษฎรมีสิทธิออก
เสียงในนโยบายของประเทศอย่างแท้จริง ไม่เป็นผลสำเร็จ และเมื่อข้าพเจ้ารู้สึก
ว่าบัดนี้เป็นหนทางที่ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนได้ต่อไปแล้ว ข้าพ
เจ้าจึงขอสละราชสมบัติ และออกจากตำแหน่งพระมหากษัตริย์แต่บัดนี้เป็นต้นไป ข้าพเจ้า
ขอสละสิทธิของข้าพเจ้าทั้งปวง ซึ่งเป็นของข้าพเจ้าอยู่ในฐานะที่เป็นพระมหากษัตริย์
แต่ข้าพเจ้าสงวนสิทธิทั้งปวงอันเป็นของข้าพเจ้าแต่เดิมมา ก่อนที่ข้าพเจ้าได้รับราชสมบัติ
สืบสันตติวงศ์

อนึ่ง ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะให้ผู้ใดก่อการไม่สงบขึ้นในประเทศ เพื่อ
ประโยชน์ของข้าพเจ้า ถ้าหากมีใครอ้างในนามของข้าพเจ้า พึงเข้าใจว่ามีได้เป็นไป
โดยความยินยอมเห็นชอบหรือความสนับสนุนของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้ามีความเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ที่ไม่สามารถจะยังประโยชน์ให้แก่ประชาชน
และประเทศชาติของข้าพเจ้าต่อไปได้ตามความตั้งใจและความหวัง ซึ่งรับสืบหันมาตั้ง
แต่บรรพบุรุษ ยังได้แต่ตั้งอธิษฐานขอให้ประเทศสยามจงประสบความเจริญ และขอให้
ประชาชนชาวสยามได้มีความสุขความสบาย

ศูนย์วิทยุวิทยุ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(พระปรมาภิไธย) ประชาธิปก พร.

วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2477 เวลา 13 นาฬิกา 45 นาที

(ประกาศทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2477)

ที่มา รัชอนันต์ สมุทวณิช และชัชติยา กรรณสูต. เอกสารการเมือง-การปกครอง
ไทย พ.ศ. 2417-2477. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514. หน้า
400-3.

4. คำแถลงการณ์ของรัฐบาลเกี่ยวกับการสละราชสมบัติ

เนื่องในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ รัฐบาลขอแถลงให้ทราบโดยทั่วกันว่า นับจาเดิมแต่ประเทศสยามได้เปลี่ยนแปลงจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบการปกครองโดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ รัฐบาลก็ได้ดำเนินการปกครองเป็นที่เรียบร้อยตลอดมา ทั้งนี้ โดยอาศัยพระบารมีแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ครั้นต่อมา พ.ศ. 2476 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงราชปรารภมายัง รัฐบาลว่าใครจะเสด็จพระราชดำเนินไปรักษาพระเนตรในต่างประเทศครั้งที่ 2

เมื่อคณะรัฐมนตรีได้ทราบพระราชดำรินั้น จึงได้ประชุมลงมติว่า ในระหว่างเวลาที่กล่าวแล้ว เป็นเวลาซึ่งกบฏเพิ่งจะเสร็จไปใหม่ๆ บ้านเมืองยังไม่สู้จะเป็นปกติเรียบร้อยดีนัก อันการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จนิวัติมาประทับยังกรุงเทพมหานคร ย่อมเป็นการอุ่นเกล้าฯ แก่ประชาชนยิ่งนัก ฉะนั้น ถ้าหากจะเสด็จไปรักษาพระเนตรยังต่างประเทศเสียในขณะนี้ก็จะเป็นที่ว่าแห้วแก่ประชาชน ดังปรากฏว่า ใคมีปัญหาถามกันในสภาผู้แทนราษฎรช่วยประการดังกล่าวแล้ว รัฐบาลจึงได้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ควรจะทรงประทับรักษาอยู่ในพระมหานคร โดยใช้แพทย์ที่เชิญมาจากต่างประเทศ แต่พระองค์ก็ใคมีพระบรมราชวินิจฉัยโดยเด็ดขาดว่า จำเป็นต้องไปรักษายังต่างประเทศ ซึ่งรัฐบาลก็จำต้องสนองพระบรมราชวินิจฉัยตามพระราชประสงค์

ในระหว่างที่พระองค์ใคทรงประทับรักษาพระเนตรอยู่ ณ ต่างประเทศ รัฐบาลก็ได้ทำการติดต่อกับพระองค์ตลอดมาเป็นที่เรียบร้อยปราศจากอุปสรรคทั้งปวง จนเมื่อรัฐบาลได้นำร่างพระราชบัญญัติอากรมรดก และการรับมรดก พุทธศักราช 2476 ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรใคลงมติให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อทรงลงปรมาภิไธยออกประกาศใช้เป็นกฎหมาย พระองค์ใคทรงทักท้วงในหลักการบางประการ แต่เมื่อรัฐบาลใคกราบบังคมทูลพระกรุณาจนเป็นที่พอพระราชหฤทัยแล้ว จึงใคทรงลงปรมาภิไธย ในร่างพระราชบัญญัติที่กล่าวแล้ว ออกประกาศใช้เป็นกฎหมายอยู่จนกระทั่งบัดนี้ ต่อมารัฐบาลใคนำร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร พ.ศ. 2477 รวม 3 ฉบับ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรใคลงมติแล้ว ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลงปรมาภิไธยใช้เป็นกฎหมาย แต่

พระองค์ไม่พอพระราชหฤทัยในหลักการบางอย่างจึงได้พระราชทานร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 คืนกลับไปยังสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสภาได้ลงมติยืนยันตามเดิม รัฐบาลจึงนำร่างพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อขอให้ทรงลงพระปรมาภิไธยอีกครั้งหนึ่ง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม แต่ก็ไม่ทรงลงพระปรมาภิไธย พระราชทานคืนมาภายในกำหนดรัฐธรรมนูญ

ในระหว่างนี้ รัฐบาลได้ทราบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีข้อข้องพระราชหฤทัยบางประการ ซึ่งถ้ารัฐบาลมิได้จัดถวายให้เป็นการสมพระราชประสงค์แล้ว พระองค์ก็ทรงสละราชสมบัติได้ รัฐบาลจึงได้รับจัดถวายเพื่อให้ต้องพระราชหฤทัยทุกประการ แต่ต่อมาเมื่อ รัฐบาลก็ได้รับทราบเกล้าฯ จากสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ศักดิ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงสละราชสมบัติ ในตอนนี้ รัฐบาลรู้สึกวิตกเป็นอันมากว่า เพราะทราบกรณีและเหตุผลโดยชัดแจ้ง จึงได้แต่งตั้งให้เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์ และนายนาวาตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น. เลขาธิการคณะรัฐมนตรี เป็นผู้แทนรัฐบาลออกไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ประเทศอังกฤษ และให้พยายามกราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จกลับพระมหานคร คณะผู้แทนรัฐบาลก็ได้กระทำตามคำสั่งโดยเต็มที่ แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะพระองค์ได้ทรงขอรับรองรัฐบาลหลายประการ ในประการที่ไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญ รัฐบาลก็ได้สนองพระราชประสงค์เท่าที่จะจัดถวายได้ ในส่วนที่ขัดกับรัฐธรรมนูญ ก็เป็นอันนอกเหนืออำนาจที่รัฐบาลจะจัดถวายได้ตามพระราชประสงค์ ในที่สุดได้แสดงพระราชประสงค์มาว่า ขอให้ให้นำเรื่องทั้งหมดเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อวินิจฉัย ซึ่งรัฐบาลก็ได้ปฏิบัติตามพระราชประสงค์ โดยนำเรื่องทั้งหมดเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อวินิจฉัย ซึ่งรัฐบาลก็ได้ปฏิบัติตามพระราชประสงค์ โดยนำเรื่องขึ้นเสนอสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 31 มกราคม พุทธศักราช 2477 ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ทำการอภิปรายกันแล้ว สภาผู้แทนราษฎรได้เห็นชอบพร้อมกันที่รัฐบาลได้ปฏิบัติไป และลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ผ่านระเบียบวาระไปได้ตามข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎร

บัดนี้ ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัติ พระราชทานมายังรัฐบาล เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พุทธศักราช 2477 รัฐบาลได้รับพระกระแสใส่เกล้าฯ ด้วยความ

บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์น้อยผู้เต็มทีตลอดมา ได้พยายามทุกทางจนสุดความสามารถที่จะทักทวนพระราชประสงค์ให้ทรงสละราชสมบัติ แต่ก็หาสมความมุ่งหมายไม่ ฉะนั้นรัฐบาลจึงได้นำพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัติขึ้นเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 6 มีนาคม พุทธศักราช 2477 ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติรับไว้ด้วยความโพนมัส และในโอกาสนั้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัง ซึ่งเป็นผู้รักษาราชการให้เป็นไปตามกฎหมายระเบียบบาล ได้นำพระนามพระราชวงศ์ซึ่งสมควรจะเป็นผู้สืบสันตติวงศ์ โดยมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทรงลงพระนามว่า ทรงตรวจถูกต้องแล้ว ขึ้นเสนอผู้แทนราษฎรเพื่อรับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร ตามมาตรา 9 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ในที่สุดสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเห็นชอบด้วยให้สถาปนาพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอานันทมหิดล เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสืบราชสันตติวงศ์ต่อไป ตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม พุทธศักราช 2477 และได้ลงมติเห็นชอบให้ตั้งนายพลเอก พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นอนุวัณจาตุรนต์ นายนาวาตรี พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ร.น. และเจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) เป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตามมาตรา 10 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม

ตามเหตุดังกล่าวมาแล้ว ประกอบด้วยมีเวลาอันจำกัด รัฐบาลจึงขอแถลงให้ประชาชนทราบไว้แต่โดยย่อเสียขั้นหนึ่ง ก่อน ส่วนเรื่องราวโดยละเอียดนั้นรัฐบาลจะได้โฆษณาให้ทราบโดยตลอด พร้อมด้วยสำเนาพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัติในโอกาสอันเร็วที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม ขอให้ประชาชนเชื่อมั่นในรัฐบาลนี้ว่า รัฐบาลนี้ย่อมรักษาระบอบรัฐธรรมนูญการปกครองโดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเสมอ

ในที่สุดนี้ รัฐบาลขอให้ข้าราชการทั้งฝ่ายทหาร พลเรือน ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์จงตั้งอยู่ในความสงบ อย่าได้หลงเชื่อข่าวอุกุศลใดๆ ซึ่งหากจะมีผู้ก่อให้เกิดขึ้นและช่วยเหลื้อมารวมกันเพื่อสภาพความเรียบร้อยแก่ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญจงทุกประการ

วันที่ 2 มีนาคม พุทธศักราช 2477

ที่มา ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัชติยา กรรณสูต . เอกสารการเมือง-การปกครอง

ไทย พ.ศ. 2477-2477. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514. หน้า 404-6.

470

ประวัติผู้เขียน

นางสาวนัยนา หงษ์ทองคำ เกิดวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2491 ณ จังหวัดราชบุรี สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2513 จากคณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เข้าศึกษาต่อในแผนกประวัติศาสตร์ มัธยมศึกษา วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2515 ได้รับประกาศนียบัตรชั้นสูงสาขาวิชาประวัติศาสตร์ ในปีการศึกษา 2517 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทในแผนกประวัติศาสตร์ ปีการศึกษา 2518 ของแผนกประวัติศาสตร์ มัธยมศึกษา วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำโท (สี่ 4) ของ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย